

POSTĘPOWANIE Z DOROSŁYMI I NIELETNIMI SPRAWCAMI CZYNÓW NARUSZAJĄCYCH WOLNOŚĆ SEKSUALNĄ – WYBRANE PROBLEMY

Barbara Błońska

Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej, IPSiR,
Uniwersytet Warszawski, Centrum Analiz
Kryminologicznych
ORCID: 0000-0001-5307-9785

Beata Gruszczyńska

Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej, IPSiR,
Uniwersytet Warszawski, Centrum Analiz
Kryminologicznych
ORCID: 0000-0002-1102-8530

Katarzyna Witkowska-Rozpara

Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej, IPSiR,
Uniwersytet Warszawski, Centrum Analiz
Kryminologicznych
ORCID: 0000-0002-4729-4697

Streszczenie:

W ciągu ostatnich kilkunastu lat polityka karna wobec sprawców przestępstw seksualnych uległa zaostrzeniu. Ustawodawca zwiększył sankcje wobec sprawców takich czynów, wprowadził także ograniczenie w stosowaniu wobec nich środków takich jak zawieszenie wykonania kary czy też zatarcie skazania. Jednocześnie do systemu wprowadzono szereg instytucji zajmujących się przestępcami seksualnymi, takich jak Państwowa Komisja do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15, czy Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, których celem jest nadzór i kontrola sprawców.

W artykule przeanalizowana zostanie polityka prowadzona wobec dwóch grup sprawców: dorosłych i nieletnich, którzy dopuścili się różnych form naruszenia wolności seksualnej. Po wprowadzeniu przedstawiającym przestępczość seksualną w ujęciu ilościowym, omówione zostaną sankcje stosowane wobec dorosłych oraz środki wychowawcze orzekane wobec nieletnich: posłużą one ocenie, czy w istocie należy mówić o konsekwentnej i surowej polityce w obszarze zwalczania przestępczości seksualnej.

Szczególna uwaga poświęcona będzie rejestrowi sprawców przestępstw seksualnych, jako instytucji stosowanej – wyjątkowo – i wobec nieletnich, i sprawców dorosłych. Przedstawione zostaną problemy w funkcjonowaniu rejestru, zwłaszcza w przypadku nieletnich, a także problemy natury procesowej ujawnione w pierwszych 5 latach jego działania.

W podsumowaniu uwag zakreślony zostanie z kolei kierunek dalszych badań, które – w ocenie autorek – pozwolą na ustalenie oczekiwań ofiar przestępstw seksualnych wobec polityki karnej.

Słowa kluczowe:

przestępczość seksualna, polityka karna, rejestr sprawców przestępstw seksualnych

Policy towards adult and juvenile perpetrators violating sexual freedom: Selected problems

Summary:

In the past few years, the penal policy against sex offenders has become more strict and harsh. The sanctions against the perpetrators of such acts have been increased, while measures such as suspended sentences or removal of convictions have been limited. At the same time, a number of institutions dedicated to sex offenders have been introduced to the system, such as the State Commission investigating paedophilia cases or the register of sex offenders, the purpose of which is to supervise and control the perpetrators.

The article discusses the public policy towards two groups of perpetrators: both adults and minors who have committed various forms of violation of sexual freedom. After an introduction presenting sexual crimes in quantitative terms, the sanctions against adults and the educational measures imposed against minors are discussed. They are used to assess whether the policy for combating acts that violate sexual freedom is consistent and strict.

Particular attention is paid to the sex offenders register as an institution used – exceptionally – both against juveniles and adult offenders. Selected problems in the functioning of the register will be presented, especially in the case of minors, as well as procedural shortcomings revealed in the first five years of its operation.

In the summary, the direction of further research will be outlined, which – in the authors' opinion – will help determine the expectations of victims of sexual crimes regarding criminal policy.

Keywords:

sexual crime, criminal policy, sex offenders register

1. Przestępczość seksualna a „symbolizm prawny” w polityce karnej

Prowadzenie racjonalnej polityki karnej dotyczącej przestępstw seksualnych stanowi wyzwanie z kilku względów. Po pierwsze, przestępstwa seksualne budzą żywe zainteresowanie społeczne, a tym samym stanowią one także przedmiot zainteresowania mediów. W konsekwencji, obszar ten jest również silnie eksplorowany przez polityków, którzy często angażują się w dyskusję na temat traktowania sprawców przestępstw seksualnych i postępowania wobec ofiar tego rodzaju przestępstw, najczęściej ujawniając postawy populistyczne, które bazują na wizji surowej kary jako remedium na istniejący problem¹. Tego rodzaju podejście jest charakterystyczne dla populizmu penalnego, a jego powszechność w obszarze przestępstw seksualnych powoduje, że kształtowanie rozwiązań prawno-karnych dotyczących przestępczości seksualnej napotyka dwa kolejne problemy. Są nimi: dążenie do marginalizacji roli ekspertów oraz przyjmowanie tzw. ustawodawstwa emocjonalnego („ad hoc”), a więc regulacji stanowiących najczęściej odpowiedź na nagłośniony w środkach masowego przekazu konkretny przypadek przestępstwa seksualnego, wywołującego również żywe, co i skrajne

1 Zob. np. T. Jones, T. Newburn, *Policy convergence, politics and comparative penal reform: Sex offender notification schemes in the USA and UK*, „Punishment & Society” 2013, t. 15, nr 5, s. 439–467; A.M. McAlinden, *The governance of sexual offending across Europe: Penal policies, political economies and the institutionalization of risk*, „Punishment & Society” 2012, t. 14, nr 2, s. 166–192; Ch. Pfeiffer, M. Windzio, M. Kleimann, *Media Use and its Impacts on Crime Perception, Sentencing Attitudes and Crime Policy*, „European Journal of Criminology” 2005, t. 2, nr 3, s. 258–285.

(zwłaszcza w odniesieniu do poziomu punitywności) reakcje społeczne². Tego rodzaju działania nie sprzyjają kształtowaniu spójnych i racjonalnych założeń polityki karnej; przeciwnie: uchwalane regulacje często stanowią przejaw symbolizmu (czy nawet fetyszyzmu) prawnego, który w przyjęciu ustawy prawnokarnej widzi automatyczne (choć z reguły pozorne) rozwiązanie danego problemu³. Konsekwencje tego rodzaju podejścia są natomiast jak najbardziej wymierne i bardzo często prowadzą do sytuacji, w której przyjęcie danej regulacji następuje niejako w oderwaniu od realnych i racjonalnych możliwości jej egzekwowania (tak finansowych, czy organizacyjnych) oraz płynących z tego konsekwencji.

Rozważania zaprezentowane w niniejszym artykule koncentrują się na omówieniu wybranych problemów, jakie w obszarze przestępczości seksualnej ujawniły się wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym⁴ (dalej: ustawa o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych), zwracając szczególną uwagę na sytuację sprawców, których dane zostały wprowadzone do Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym (dalej: rejestru), ale także pokrzywdzonych przestępstwami seksualnymi, zwłaszcza pokrzywdzonych małoletnich.

2. Przestępczość seksualna – kierunek zmian w polityce karnej

Sygnalizowany już symbolizm prawny oraz w pewnym sensie łączący się z nim problem populizmu penalnego, szeroko obecny w obszarze kształtowania założeń polityki karnej w odniesieniu do przestępczości seksualnej, powodują, że to właśnie wobec tej kategorii przestępstw szczególnie widoczne są w Polsce w ostatnich kilkunastu latach tendencje do zaostrzenia represji prawnokarnej. W latach 2005–2022 ustawodawca polski wprowadził szereg zmian nowelizujących obowiązujący Kodeks karny, w istotnym stopniu ukierunkowanych na zwiększenie dolegliwości płynących z kary, w zdecydowanie mniejszym zaś (jeśli w ogóle) – na zadośćuczynienie za krzywdę wyrządzoną przestępstwem i polepszenie sytuacji ofiar przestępstw seksualnych. Analizując wprowadzone zmiany, można w zasadzie wskazać kilka typów aktywności legislacyjnej, które tak indywidualnie, jak i sumarycznie, zwiększają punitywność rozwiązań prawnokarnych. Najczęściej wprowadzanymi zmianami w odniesieniu do przestępczości seksualnej w Polsce było: poszerzenie zakresu kryminalizacji (lata 2005–obecnie)⁵, zaostrzenie wysokości kar za określone typy przestępstw (2005–obecnie)⁶, wprowadzenie

2 Jak podkreśla M. Tonry, kraje, w których eksperci i profesjonalści odgrywają istotną rolę w kształtowaniu polityki, są mniej skłonne do przyjmowania restrykcyjnej polityki – czy to w ogóle, czy to w emocjonalnej odpowiedzi na nagłośniony incydent, niż te, w których głos ekspertów praktycznie stracił na znaczeniu – zob. M. Tonry, *Determinants of Penal Policies*, „Crime and Justice” 2007, t. 36, nr 1, s. 38; na temat ograniczania roli ekspertów i ustawodawstwa emocjonalnego – zob. także: W. Wróbel, *Czy powrót do racjonalizmu? Projekty nowelizacji Kodeksu karnego w perspektywie zmian dokonywanych w prawie karnym w latach 2005–2007* [w:] Z. Sienkiewicz, R. Kokot (red.), *Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba, 24–27 września 2008 r.*, Kolonia Limited, Wrocław 2009; s. 104–106, J. Pratt, *Penal Populism and the Contemporary Role of Punishment* [w:] T. Anthony, C. Cunneen (red.), *The Critical Criminology Companion*, Hawkins Press, Leichhardt 2008, s. 265.

3 G. Švedas, *Podstawy i tendencje polityki karnej w Republice Litewskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wileńskiego, Wilno 2006, s. 48; szerzej zob. także: K. Witkowska-Rozpara, *Postulaty kryminologiczne oraz symbolizm prawny w polskiej polityce karnej* [w:] I. Sepiolo (red.), *Interdyscyplinarność badań w naukach penalnych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 463, 476.

4 Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. 2016 poz. 862 ze zm.)

5 Na przykład ustawa z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009 Nr 206 poz. 1589) wprowadziła nowe kwalifikowane typy zgwałcenia (tzw. zgwałcenie pedofilskie oraz zgwałcenie kazirodce) oraz skryminalizowała inne zachowania związane z wykorzystywaniem systemów telekomunikacyjnych do nawiązywania kontaktów z dziećmi lub promocji pedofilii (nowe art. 200a i 200b k.k.); Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014 poz. 538) wprowadziła kryminalizację zachowania polegającego na reklamie lub promocji działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15 (art. 200 § 5 k.k.); Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2022 poz. 2600 ze zm.) wprowadziła nowe kwalifikowane typy zgwałcenia, m.in. kryminalizując zachowanie polegające na dopuszczeniu się zgwałcenia, jeśli sprawca posługiwał się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działał w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu albo dopuścił się zgwałcenia, utrwalając obraz lub dźwięk z przebiegu czynu.

6 Na przykład ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2005 Nr 163 poz. 1363) podniosła dolną i górną granicę ustawowego zagrożenia za wszystkie

obligatoryjnego dozoru przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary (2005)⁷, ograniczenie możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary (2015)⁸, wprowadzenie nowych środków karnych, w tym orzekanych obligatoryjnie i dożywotnio (2005–obecnie)⁹, wyłączenie możliwości skrócenia czasu trwania środków karnych (2005)¹⁰, zmodyfikowanie katalogu środków zabezpieczających (2005, 2015) i wyłączenie możliwości zatarcia skazania (art. 106a k.k., 2005)¹¹ oraz wprowadzenie zmian dotyczących przedawnienia karalności (art. 101 § 4 k.k., 2008, 2014, 2015)¹². Kolejne obostrzenia wprowadzi ogłoszona w grudniu 2022 r. ustawa nowelizująca Kodeks karny: dotyczą one m.in. szczególnego traktowania recydywistów, którzy ponownie popełniają poważne przestępstwo seksualne (oczekujący na wejście w życie art. 64a k.k.) czy też recydywistów uprzednio skazanych za takie przestępstwo, wobec których za kolejny czyn sąd orzeka karę dożywotniego pozbawienia wolności – sąd będzie mógł wyłączyć możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia takiego sprawcy (od 1.10.2023 art. 77 § 3 i 4 k.k.)¹³.

„Zaostrzenie kursu” wobec sprawców przestępstw seksualnych nie ograniczało się do zaostrzenia kar i modyfikacji środków przewidzianych przez Kodeks karny, ale wprowadziło do systemu zupełnie nowe instytucje i rozwiązania przewidziane m.in. w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (dalej: ustawa o KOZZD)¹⁴, ustawie z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15¹⁵ (dalej: ustawie o państwowej komisji ds. pedofilii) czy też wspomnianej już ustawie o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych. Trzeba jednak podkreślić, że podjęte we wskazanym obszarze inicjatywy ustawodawcze, oprócz zintensyfikowania dolegliwości aplikowanej sprawcom przestępstw seksualnych, miały na celu także zintensyfikowanie kontroli tychże sprawców. W szczególny sposób zaakcentowano to w uzasadnieniu ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych, wskazując, iż spełnia on „będzie

typy zgwałcenia penalizowane wówczas w k.k.; Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014 poz. 538) zwiększyła wymiar kary za przestępstwo z art. 204 k.k.; ponowne zaostrzenie kar za zgwałcenie będzie miało miejsce na podstawie rozwiązania zawartego w ustawie z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2022 poz. 2600 ze zm.); przywołana nowelizacja z 2022 r. wprowadzi także zaostrzenie kar za przestępstwo stypizowane w art. 200 k.k.

- 7 Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2005 Nr 163 poz. 1363).
- 8 Ta zmiana, wprowadzona na mocy ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015 poz. 396), nie była wprost nakierowana na sprawców przestępstw seksualnych, jednak znacznie ograniczenie możliwości orzekania warunkowego zawieszenia wykonania kary w istotnym stopniu dotknęło także sprawców przestępstw seksualnych i w konsekwencji doprowadziło do częstszego orzekania wobec nich bezwzględnej kary pozbawienia wolności.
- 9 Na przykład zmiany w art. 41 k.k. na mocy ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2005 Nr 163 poz. 1363) oraz w odniesieniu do przywołanego artykułu – zmiany oczekujące na wejście w życie na podstawie rozwiązania wprowadzonego ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2022 poz. 2600 ze zm.).
- 10 Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2005 Nr 163 poz. 1363).
- 11 Wydaje się, że najbardziej „popularną” i komentowaną medialnie zmianą w katalogu środków zabezpieczających było wprowadzenie w 2005 r. na mocy ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2005 Nr 163 poz. 1363) artykułu 95 a k.k., czyli – posługując się terminologią „medialną” – tzw. chemicznej kastracji sprawców przestępstw seksualnych. Środek ten został usunięty z katalogu środków zabezpieczających po niemal 10 latach – w 2015 r. Warto również zaznaczyć, że ustawa z 27 lipca 2005 r. wprowadziła do k.k. art. 106a wyłączający zatarcie skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, jeżeli pokrzywdzony był małoletnim poniżej lat 15.
- 12 Ustawa z dnia 24 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2008 Nr 214 poz. 1344); Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014 poz. 538); Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015 poz. 396).
- 13 Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 ze zm.).
- 14 Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. 2014 poz. 24).
- 15 Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 (Dz.U. 2019 poz. 1820 ze zm.).

z jednej strony funkcje ostrzegawcze wobec społeczeństwa, z drugiej zaś strony stanowić ma dodatkową dolegliwość dla skazanych¹⁶. Podejście takie wpisuje się w określony model postępowania ze sprawcami popełniającymi przestępstwa seksualne, opierający się na idei ochrony społeczności lokalnej (*community protection model*). Polega on przede wszystkim na wprowadzeniu rozwiązań ukierunkowanych na nadzór nad sprawcami, którzy zakończyli odbywanie kary w więzieniu, jednocześnie zaś zakłada tworzenie rejestru takich osób oraz ich weryfikację przed ewentualnym zatrudnieniem w obszarze związanym z edukacją czy opieką. Model ten obecny jest w rozwiązaniach przyjętych w Stanach Zjednoczonych czy Wielkiej Brytanii i przeciwstawia się drugiemu podejściu, realizowanemu m.in. w Niemczech, które opiera się na koncepcji terapii sprawców seksualnych, tak w warunkach izolacji penitencjarnej, jak również na wolności¹⁷ (aczkolwiek zarówno w brytyjskim i amerykańskim, jak i polskim systemie istnieją elementy systemu leczniczego, tzn. środki nakierowane na terapię sprawców, przewidziane np. w art. 72 § 1 pkt 6a, art. 93a § 1 pkt 2 k.k., art. 117 k.k.w., czy też w ustawie o KOZZD). Jak podkreślili autorzy ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych, zaproponowane rozwiązania mają na celu stworzenie „realnej ochrony obywateli (w szczególności zaś dzieci i osób bezradnych) w postaci skutecznej prewencji zabezpieczającej ich przed tak poważnymi formami ingerencji w fundamentalne aspekty ich życia prywatnego, jakimi są przestępstwa na tle seksualnym”¹⁸. W kontekście tej ostatniej konstatacji, warto, jak się wydaje, dodać również, iż przyjęcie ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych w pewnym sensie wpisuje się także w jedną z opisanych jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XX w. przez L. Gardockiego, przyczyn kryminalizacji, którą jest rozładowywanie napięć społecznych¹⁹, w tym wypadku związanych ze szczególną obawą przed sprawcami przestępstw seksualnych. Oczywiście w odniesieniu do rejestru sprawców przestępstw seksualnych trudno mówić wprost o kryminalizacji, jest to „uspokajający” społeczeństwo dodatkowy środek represyjny i kontrolny wobec sprawców²⁰. I choć sama ustawa o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych nie jest ustawą stricte prawnokarną, to w podejściu do sprawców tego rodzaju przestępstw ujawnia cechy charakterystyczne dla rozwiązań przyjmowanych w Polsce w tym zakresie na gruncie prawa karnego – w tym znaczeniu, iż także w odniesieniu do rejestru i innych rozwiązań z ustawy – podobnie zresztą jak to ma miejsce w przypadku unormowań ustawy o KOZZD czy ustawy o państwowej komisji ds. pedofilii – zgłaszane są liczne zastrzeżenia w zakresie praktycznych aspektów funkcjonowania wprowadzonych rozwiązań. Jak jednak sygnalizowano, przedmiotem szczegółowych rozważań uczynione zostaną jedynie te, które przyjęto na gruncie ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych.

Wszystkie przywołane powyżej zmiany koncentrowały się przede wszystkim na zwiększeniu skali i ciężaru dolegliwości aplikowanych sprawcom przestępstw seksualnych, często poszerzając stopień surowości prawa karnego. Tymczasem to zwłaszcza w obszarze przestępczości seksualnej, a więc przestępczości, która narusza niezwykle ważne, ale i wrażliwe dobro, którym jest wolność seksualna, rozumiana przede wszystkim jako „wolność decyzyjna w zakresie podejmowania lub niepodejmowania kontaktów seksualnych, jak również w zakresie rodzaju tych kontaktów oraz osób, z którymi miałyby one być podejmowane”²¹, od ustawodawcy wymaga się spełnienia szczególnych standardów, a zwłaszcza tych, które wynikają z paradygmatu racjonalnego ustawodawcy. Koncepcja ta czyni założenie, że racjonalny prawodawca to

16 Druk VIII.189, *Przeciwdziałanie zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym* – tekst ustawy wraz uzasadnieniem, s. 16, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

17 A. Morawska, *Strategie postępowania ze sprawcami przestępstw seksualnych wobec dzieci na przykładzie wybranych krajów*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka” 2004, t. 3, nr 2, s. 7–20.

18 Druk VIII.189, *Przeciwdziałanie...*, s. 17.

19 L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1990, s. 59–61.

20 Sama ustawa, w rozdziale 5 wprowadza również przepisy prawnokarne, typizując wykroczenie zagrożone karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny nie niższej niż 1000 zł (art. 23) oraz przestępstwo nielegalnego uzyskania informacji (art. 24), mające charakter występku umyślnego, zagrożonego karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2, zob. także: D. Tokarczyk, *Przestępstwa i wykroczenia związane z zatrudnieniem. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

21 K. Lipiński [w:] J. Giezek (red.), *Kodeks Karny. Część szczególna. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

taki, który tworzy przepisy w sposób sensowny, racjonalny i celowy, znając cały system prawny i nadając poszczególnym słowom i zwrotom zawsze takie samo znaczenie, nie zamieszczając jednocześnie zbędnych sformułowań²².

Założenie racjonalnego prawodawcy jest źródłem wielu domniemań, na gruncie których przyjmuje się, że: (1) prawodawca nie stanowi norm sprzecznych, (2) w przepisach prawnych nie ma luk, (3) prawodawca nie tworzy norm zbędnych, (4) prawodawca dąży do społecznie aprobowanych celów oraz (4) prawodawca liczy się z konsekwencjami empirycznymi podejmowanych decyzji²³. W kontekście analizy rozwiązań czy to z zakresu prawa karnego, czy też z innych dziedzin prawa, które są ukierunkowane na ochronę specyficznego dobra chronionego prawem, którym jest wolność seksualna, każde z wymienionych wyżej założeń ma szczególne znaczenie, a ochrona wolności seksualnej innych osób powinna być tak konstruowana, by wprowadzone rozwiązania miały charakter systemowy i koherentny z jednej strony, z drugiej zaś – uwzględniały specyficzny charakter dobra, którego dotyczą. Na przykładzie jednej z nowych instytucji, nakierowanych na zwalczanie przestępczości seksualnej – Rejestrze Sprawców Przepędzeń na Tle Seksualnym – wykazane zostanie, że ustawodawca nie spełnił stawianych mu wymagań.

3. Przepędczość seksualna dorosłych – obraz statystyczny

Jak wskazywał Jarosław Warylewski, „na temat rozmiarów przestępczości seksualnej w ogóle oraz w stosunku do poszczególnych typów przestępstw z rozdziału XXV kodeksu karnego z 1997 r. (»Przepędstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności«) funkcjonuje wiele mitów oraz w zasadzie jeden stereotyp, często powtarzany: mamy do czynienia ze zwiększającą się liczbą przestępstw seksualnych i stanowią one coraz większe zagrożenie dla społeczeństwa”²⁴. Cytowany autor podkreślał także, że zazwyczaj to właśnie te dwie kwestie przywoływane są jako uzasadnienie zmian nowelizujących prawo karne w odniesieniu do przestępstw seksualnych²⁵. Dlatego w dalszych rozważaniach przedstawiony zostanie obraz przestępczości seksualnej – z punktu widzenia popełnianych w Polsce przestępstw oraz polityki karania ich sprawców, ze szczególnym uwzględnieniem wybranych kategorii przestępstw – istotnych z punktu widzenia funkcjonowania rejestru przestępstw seksualnych.

Rejestrowana w Polsce przez policję przestępczość seksualna, od wielu lat zajmuje marginalne miejsce w strukturze wszystkich popełnianych w Polsce przestępstw. W okresie 1990–2018 udział przestępstw seksualnych w strukturze polskiej przestępczości osób dorosłych nie przekraczał 1% (z najniższą wartością na poziomie 0,2% i najwyższą – 0,9%). W 2019 r. udział ten niespodziewanie wzrósł do poziomu 2,1%, by w kolejnym 2020, osiągnąć ponownie wartość zbliżoną do tej osiągniętej w latach wcześniejszych (1,1%)²⁶.

22 Postanowienie SN z 22.06.1999, I KZP 19/99, OSNKW 1999/7-8/42, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

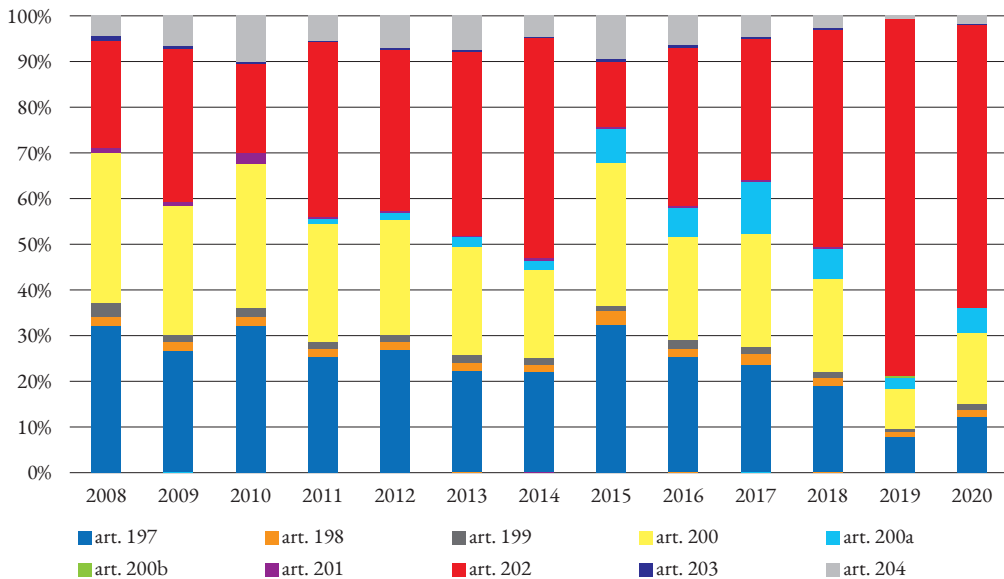
23 L. Morawski, *Wykładnia w orzecznictwie sądów*, TNOiK, Toruń 2002, s. 228.

24 J. Warylewski, *Rozmiar, dynamika i struktura przestępczości seksualnej w Polsce w latach 1989–2017*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2019, nr 2, s. 417.

25 Ibidem.

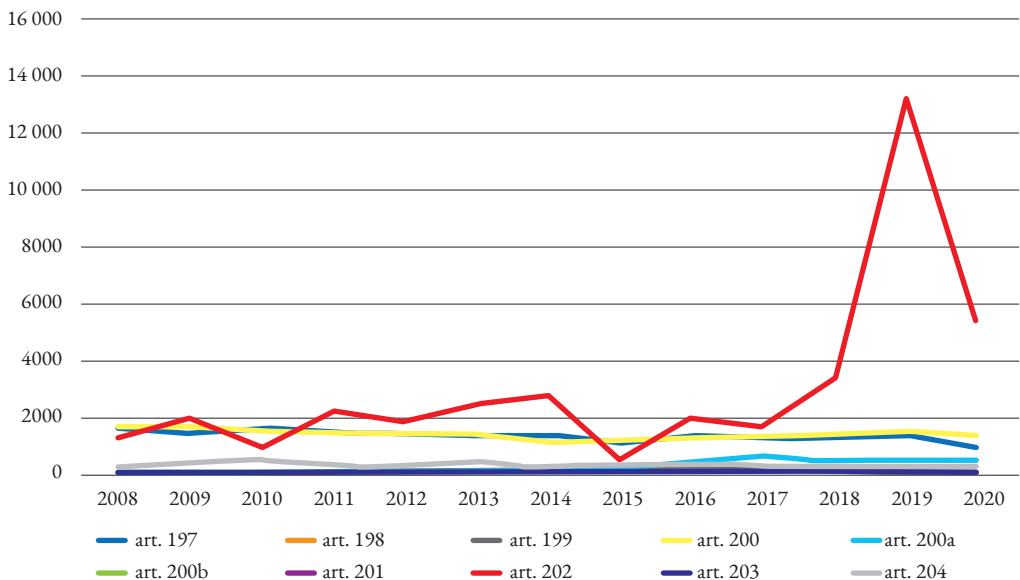
26 Obliczenia własne na podstawie danych opublikowanych przez policję w raportach: *Przepędstwa ogółem wg jednostek podziału administracyjnego kraju – przepędstwa stwierdzone, przepędstwa wykryte, % wykrycia (1999–2021)*, tabele statystyczne dostępne na stronie internetowej: <https://statystyka.policja.pl/st/przepędstwa-ogolem/121940,Przepędstwa-ogolem.html> oraz *Przepędstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (197–205)*, tabele statystyczne dostępne na stronie: <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przepędstwa-przeciwko-6> [dostęp: 12.01.2023].

Wykres 1. Struktura przestępstw seksualnych w Polsce w latach 2008–2020 – na podstawie przestępstw stwierdzonych w statystykach policji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (197–205)* [dalej: *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (197–205)*], tabele statystyczne dostępne na stronie: <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6> [dostęp: 12.01.2023].

Wykres 2. Dynamika przestępczości seksualnej w Polsce w latach 2008–2020 – przestępstwa stwierdzone przez policję

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (197–205)*.

To, co można zauważyć na wykresie 2, to względna stabilność przestępczości seksualnej, niejako odpornej na zabiegi ustawodawcy zmierzające do „zaostrożenia kursu” wobec sprawców takich przestępstw. Działanie nowych rozwiązań i instytucji, wprowadzających zmiany bardzo istotne, nie doprowadziło do spektakularnych efektów. Zaskakującym wyjątkiem w prezentowanej statystyce jest przestępstwo z art. 202 k.k., którego okresowej labilności nie można jednak wiązać z funkcjonowaniem np. rejestru sprawców przestępstw seksualnych – o czym w dalszej części. Z kolei analiza udziału poszczególnych typów przestępstw w strukturze przestępczości seksualnej ogółem (wykres 1) prowadzi do wniosku, że w zasadzie na przestrzeni lat w grupie tej dominują trzy typy czynów zabronionych: zgwałcenie (art. 197 k.k.), seksualne wykorzystanie małoletniego poniżej lat 15 (art. 200 k.k.) oraz publiczne prezentowanie treści pornograficznych (art. 202 k.k.). To właśnie ostatni z wymienionych czynów „odpowiada” także za odnotowany sumarycznie w 2019 r. przez policję dość widoczny statystycznie wzrost liczby przestępstw seksualnych. Zaznaczyć jednak należy, że o ile w 2018 r. policja zarejestrowała 3378 przestępstw z art. 202 k.k., to w kolejnym niemal czterokrotnie więcej, bo aż 13 342. Jednocześnie warto wskazać, że rok 2020 ponownie przyniósł spadek liczby komentowanych przestępstw (5330). Zmianę zanotowaną w 2019 r. trudno wytłumaczyć, zwłaszcza że sam artykuł 202 k.k. od czasu uchwalenia k.k. w 1997 r. był już kilkakrotnie nowelizowany, a każda w zasadzie zmiana wiązała się z poszerzeniem zakresu kryminalizacji i podwyższeniem grozących za penalizowane na gruncie art. 202 k.k. kar²⁷, co w znacznym stopniu utrudnia analizę skali i dynamiki tego przestępstwa. Ustalenie przyczyn tego wzrostu komplikuje się także ze względu na to, iż w 2019 r. oraz latach poprzedzających policja nie odnotowała w zasadzie jakiegось drastycznego wzrostu liczby wszczętych postępowań o ten czyn. Liczba ta, z wyjątkiem 2018 r., systematycznie wzrastała (2015 – 475, 2016 – 530, 2017 – 552, 2018 – 541, 2019 – 665, 2020 – 705), jednak zarejestrowany wzrost nie wydaje się na tyle istotny, by mógł on uzasadnić czterokrotny wzrost liczby przestępstw stwierdzonych z art. 202 k.k., odnotowany w statystyce policyjnej w 2019 r. Być może należy go wiązać ze wzrostem aktywności organów ścigania w odniesieniu do tej konkretnej grupy przestępstw, co zdają się potwierdzać informacje przekazywane przez polską policję, która na początku 2019 r. informowała o zorganizowaniu kilku operacji (także we współpracy z Europol) skierowanych przeciwko internetowym pedofilom i innym sprawcom przestępstw seksualnych, podkreślając jednocześnie, iż często postępowanie prowadzone w jednej sprawie kończy się postawieniem zarzutów kilkudziesięciu osobom²⁸.

Analiza udziału procentowego przestępstw z art. 202 k.k. w strukturze przestępczości seksualnej w Polsce w latach 2008–2020, prowadzi do wniosku, że z wyjątkiem wybranych lat (2010 i 2015), przestępstwa te stanowiły między 24 a (nawet) 48% wszystkich stwierdzonych w Polsce przestępstw seksualnych. Tym bardziej zaskakująca może wydać się decyzja polskiego ustawodawcy o wyłączeniu większości czynów z art. 202 k.k. z katalogu tych przestępstw, których popełnienie uzasadnia dokonanie wpisu do rejestru sprawców przestępstw seksualnych²⁹ (aczkolwiek zaskoczenie to dotyczy tylko czynów popełnionych z pobudek seksualnych; sens umieszczenia w rejestrze sprawców motywowanych korzyścią majątkową, uzyskiwaną z obrotu nawet „twardą” pornografią, jest wątpliwy).

Jak sygnalizowano, w strukturze przestępczości seksualnej, która wyłania się na podstawie danych rejestrowanych przez polską policję, widoczny jest także udział dwóch innych typów czynów zabronionych – przestępstwa z art. 197 k.k. oraz 200 k.k. W okresie 2008–2017 przestępstwo zgwałcenia stanowiło

27 J. Warylewski, *Rozmiar...*, s. 423.

28 G. Zawadka, *Policja częściej demaskuje pedofilów*, „Rzeczpospolita”, wydanie internetowe, 18.02.2019, <https://www.rp.pl/przestepczosc/art1479291-policja-czesciej-demaskuje-pedofilow> [dostęp: 12.01.2023].

29 Zgodnie z brzmieniem art. 2 Ustawy: „W rozumieniu ustawy przestępczość na tle seksualnym obejmuje przestępstwa przeciwko wolności seksualnej wymienione w rozdziale XXV ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1138, 1726 i 1855), zwanej dalej „Kodeksem karnym”, z wyłączeniem przestępstw określonych w: (...) 2) art. 202 § 1 Kodeksu karnego; 3) art. 202 § 3 Kodeksu karnego polegających na prezentowaniu treści pornograficznych związanych z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem; 4) art. 202 § 4a Kodeksu karnego; 5) art. 202 § 4b Kodeksu karnego polegających na przechowywaniu lub posiadaniu treści pornograficznych przedstawiających wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej; 6) art. 202 § 4c Kodeksu karnego (...)”.

między $\frac{1}{4}$ a (niemal) $\frac{1}{2}$ wszystkich przestępstw stwierdzonych z rozdziału XXV k.k. W zasadzie z wyjątkiem 2014 r., podobnie kształtował się udział przestępstwa z art. 200 k.k. w analizowanej strukturze. Zmiany obserwowane są natomiast od 2018 r., w którym udział przestępstw z art. 197 k.k. zmniejszył się (19% w 2018 r., 8% w 2019 r. i 12% w 2020). Podobną tendencję odnotowano w odniesieniu do przestępstw z art. 200 k.k. – czyny wypełniające znamiona przestępstwa seksualnego wykorzystania małoletniego poniżej lat 15 stanowiły w 2018 r. 20% wszystkich stwierdzonych w Polsce przez policję przestępstw seksualnych, w kolejnym – 9%, a w 2020 r. – 16%. Zmniejszenie udziału tych dwóch komentowanych czynów w strukturze przestępstw seksualnych, stwierdzonych przez policję, jest o tyle interesujące, że począwszy od lipca 2017 r., w następstwie nowelizacji artykułu 240 k.k., ustawodawca polski kryminalizuje zachowanie polegające na niezawiadomieniu organów ścigania o karalnym przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego stypizowanego w art. 197 § 3-4 oraz 200 k.k.³⁰

Analiza struktury przestępczości seksualnej w Polsce prowadzi do wniosku, że na przestrzeni ostatnich lat w strukturze tej widoczna jest także zmiana polegająca na spadku liczby przestępstw stwierdzonych z art. 204 k.k. i wzroście czynów stypizowanych w art. 200a k.k. Czyny zabronione z art. 204 k.k. zostały w znacznym stopniu wyłączone z katalogu przestępstw uzasadniających wpis do rejestru. Ustawa o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych wskazuje bowiem, że w grupie przestępstw seksualnych powiązanych z wpisem do rejestru nie mieszczą się czyny z art. 204 § 1 i 2 Kodeksu karnego, chyba że zostały one popełnione na szkodę małoletniego³¹. Z kolei przestępstwa z art. 200a zaczynają być widoczne w strukturze przestępczości seksualnej, począwszy od 2015 r., choć przypomnieć należy, że kryminalizację zachowania nazywanego często groomingiem ustawodawca polski wprowadził w 2009 r.³², jako realizację zobowiązań wynikających z Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzonej w Lanzarote dnia 25 października 2007 r.³³.

Przyglądając się z kolei polityce karania dorosłych sprawców przestępstw z art. 197, 200 i 200a k.k., warto zwrócić uwagę na trzy kwestie.

Po pierwsze, w odniesieniu do sprawców przestępstw z art. 197 § 1 i 3 k.k. dominującą formą reakcji prawnokarnej w objętym analizą okresie była kara bezwzględnego pozbawienia wolności, choć w przypadku zgwałcenia w typie podstawowym, uwagę zwraca także stosunkowo częste – do 2015 r. – sięganie przez sądy po karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

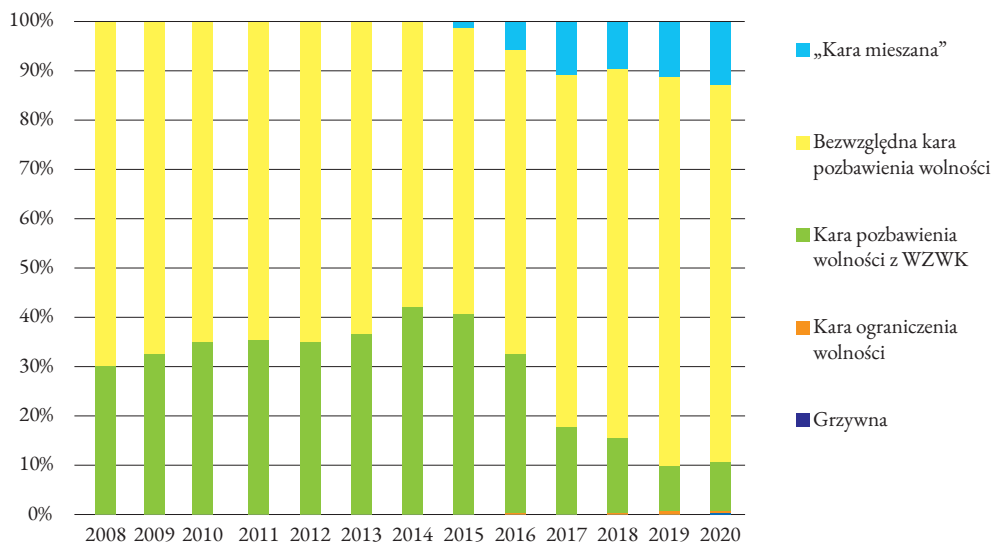
30 Art. 7 Ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2017 poz. 773).

31 Zob. art. 2 pkt 7 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym.

32 Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009 Nr 206 poz. 1589).

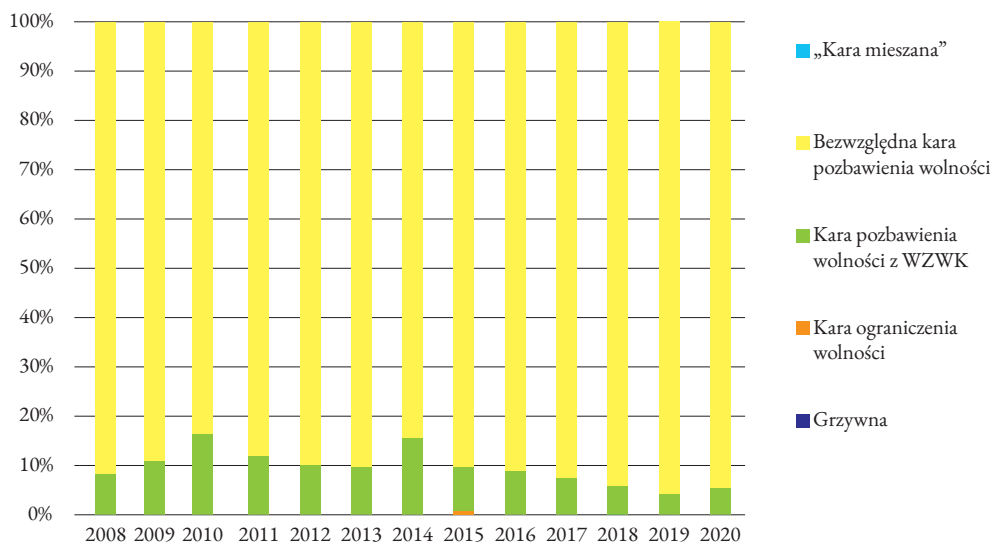
33 M. Mozgawa [w:] M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Wolters Kluwer, Warszawa 2023, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

Wykres 3. Struktura kar orzekanych za przestępstwa z art. 197 § 1 k.k. w latach 2008–2020 (prawomocnie skazani dorośli – czyn główny)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020 (dalej: Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020)* opublikowanym na stronie Informatora Statystycznego Wymiaru Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieleletnie/download,2853,43.html> [dostęp: 12.01.2023].

Wykres 4. Struktura kar orzekanych za przestępstwa z art. 197 § 3 k.k. w latach 2008–2020 (prawomocnie skazani dorośli – czyn główny)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*.

Obserwowane od 2016 r. zmniejszenie udziału tej kary w strukturze kar orzekanych za przestępstwa z art. 197 § 1 k.k. jest przede wszystkim konsekwencją nowelizacji Kodeksu karnego, która weszła w życie 1 lipca 2015 r., a która w znacznym stopniu ograniczyła możliwość orzekania kar w zawieszeniu, zastrzegając przesłanki warunkujące możliwość zastosowania tej instytucji³⁴. Do 2015 r. skazania na karę pozbawienia wolności w wymiarze powyżej 1 roku do lat 2 z warunkowym zawieszeniem jej wykonania stanowiły ponad 90% wszystkich skazań „zawieszonych”. Począwszy od 2016 r., udział ten systematycznie spadał (84% w 2016 r., 54% – 2017, 47% w 2018, 35% w 2019 i 33% w 2020). Jednocześnie w odniesieniu do sprawców przestępstwa zgwałcenia w typie podstawowym także od 2016 r. widoczny jest wyraźny wzrost udziału skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania orzekaną w wymiarze od 7 miesięcy do 1 roku, który to udział z poziomu kilku procent w latach 2008–2015, wzrósł do poziomu kilkudziesięciu procent w 2020 r. (15% – 2016, 45% – 2017, 51% – 2018, 60% – 2019, 61% – 2020)³⁵. Podkreślić jednak należy, w odniesieniu do sprawców przestępstwa zgwałcenia w typie podstawowym w okresie objętym analizą zdecydowanie dominującą formą reakcji prawnokarnej była kara bezwzględnego pozbawienia wolności, której udział w ostatnich latach systematycznie wzrasta (2015 – 58%, 2016 – 62%, 2017 – 72%, 2018 – 75%, 2019 – 79%, 2020 – 77%). Jednocześnie, biorąc pod uwagę wymiar orzekanych kar, dominują skazania na kary w wymiarze powyżej 1 roku do lat 2 (między 25–30%), powyżej 2 lat do lat 3 (około 1/3 skazań) oraz powyżej 3 lat do 5 (między 25–30%)³⁶.

Dowodzi to, że sądy orzekające w sprawach o przestępstwa z art. 197 § 1 k.k. najczęściej wymierzają za to przestępstwo kary w dolnej i środkowej granicy ustawowego zagrożenia. Konstatacja ta wydaje się szczególnie istotna, zwłaszcza w kontekście opisywanej we wcześniejszych rozważaniach polskiej polityki „zaostżania kursu” wobec sprawców przestępstw seksualnych, której przejawem jest także ostatnia nowelizacja kodeksu karnego, podwyższająca od 1 października 2023 r. górną granicę ustawowego zagrożenia za czyn z art. 197 § 1 k.k. – z 12 lat pozbawienia wolności do 15³⁷.

Po drugie – jak sygnalizowano, w przypadku skazań za czyn z art. 197 § 3 k.k. dominującą formą reakcji było w badanym okresie bezwzględne pozbawienie wolności, przy czym warto zaznaczyć, że w przypadku skazań orzekanych za przestępstwo zgwałcenia w typie kwalifikowanym najczęściej orzekaną karą była kara pozbawienia wolności w wymiarze od 3 do 5 lat (między 35 a 49% wszystkich skazań na karę bezwzględną), jednocześnie począwszy od 2016 r. – wzrasta udział skazań na kary w wymiarze od 5 do 8 lat pozbawienia wolności (w latach 2019–2020 kara ta stanowi ¼ wszystkich orzekanych kar bezwzględnych)³⁸.

Po trzecie – analiza struktury kar orzekanych za przestępstwa z art. 200 i 200a k.k. prowadzi do wniosku, że w zasadzie do 2015 r. najczęściej orzekaną karą za te przestępstwa była w Polsce kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

34 Zob. art. 1 pkt 33 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015 poz. 396).

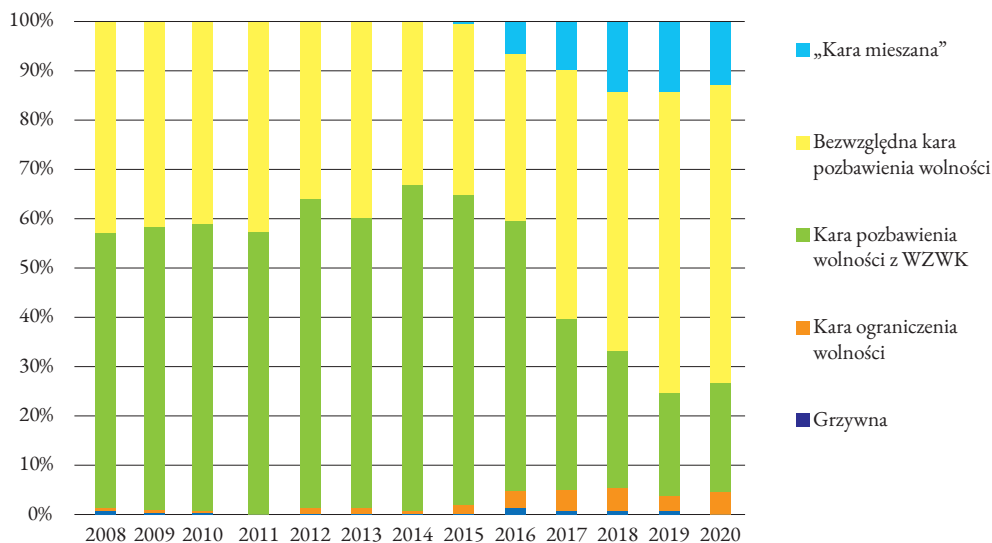
35 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,43.html> [dostęp 12.01.2023].

36 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,43.html> [dostęp 12.01.2023].

37 Zob. art. 1 pkt 76 lit. a ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2022 poz. 2600 ze zm.).

38 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,43.html> [dostęp 12.01.2023].

Wykres 5. Struktura kar orzekanych za przestępstwa z art. 200 § 1 k.k. w latach 2008–2020 (prawomocnie skazani dorośli – czyn główny)

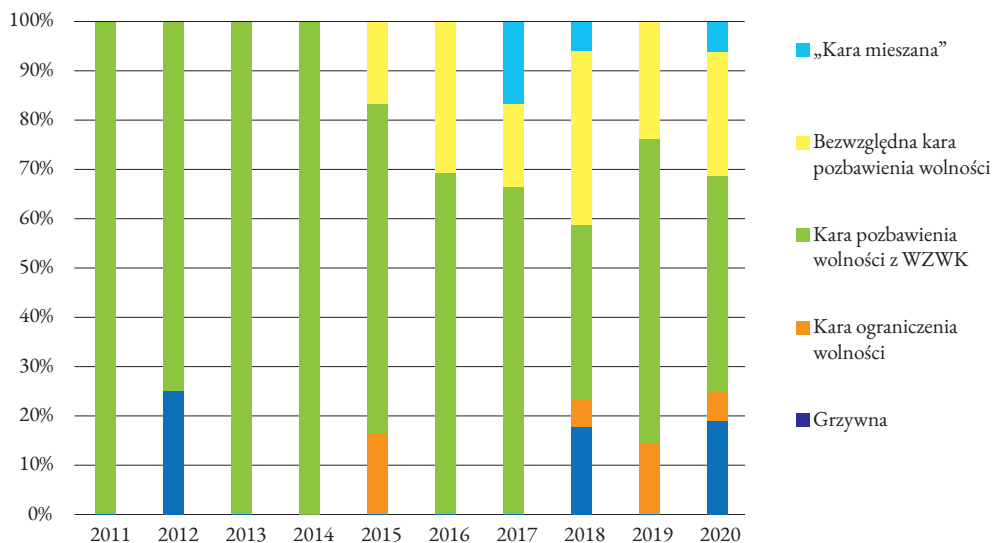

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*.

W przypadku skazań za przestępstwo stypizowane w art. 200 k.k., do 2016 r. włącznie ponad połowę orzekanych kar stanowiły kary zawieszony, przy czym najczęściej w wymiarze powyżej 1 roku do 2 lat pozbawienia wolności. Począwszy od 2017 r., udział kar zawieszonych zmniejszył się (2017 – 35%, 2018 – 28%, 2019 – 21%, 2020 – 22%), wzrosła z kolei liczba skazań na bezwzględne pozbawienie wolności (z poziomu około 30–40% – do poziomu 50% lub więcej: 50% w 2017 r., 52% w 2018, 61% w 2019 i 60% w 2020 r.). Jednocześnie w przypadku kar bezwzględnych sądy najczęściej orzekały je w wymiarze powyżej 1 roku do lat 2, powyżej 2 lat do 3 i od 3 lat do 5, przy czym udział ostatniej z wymienionych kar utrzymuje się od 2015 r. na poziomie około 20%, podczas gdy dwie pierwsze są orzekane średnio na poziomie trzydziestu kilku procent (z drobnymi zmianami, jak na przykład w latach 2018–2019, w których to udział kary w wymiarze powyżej roku do lat dwóch wyniósł odpowiednio 40 i 37%)³⁹.

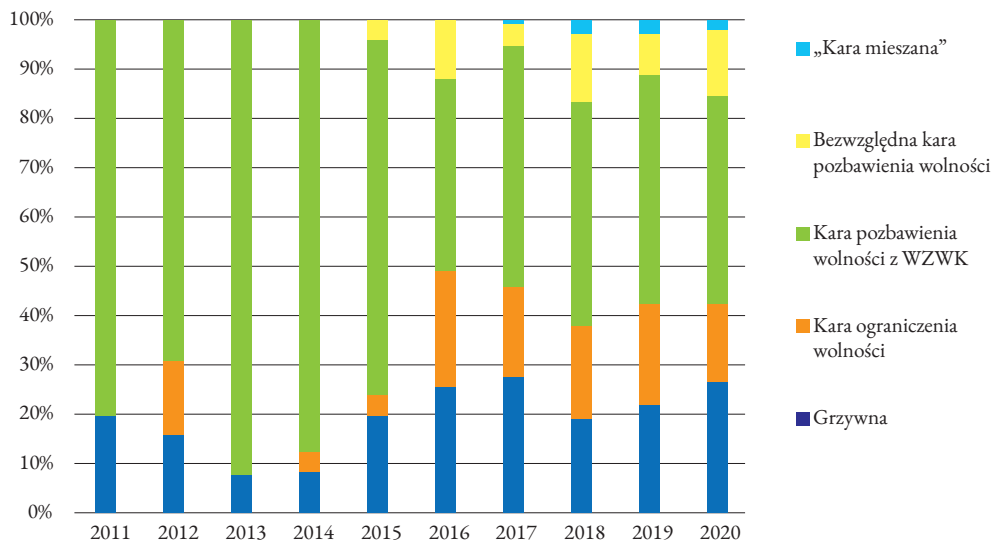
39 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,43.html> [dostęp 12.01.2023].

Wykres 6. Struktura kar orzekanych za przestępstwa z art. 200a § 1 k.k. w latach 2011–2020 (prawomocnie skazani dorośli – czyn główny)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*.

Wykres 7. Struktura kar orzekanych za przestępstwa z art. 200a § 2 k.k. w latach 2011–2020 (prawomocnie skazani dorośli – czyn główny)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*.

Biorąc z kolei pod uwagę kary orzekane za przestępstwo z art. 200a k.k., w pierwszej kolejności zaznaczyć należy, że liczba skazań za czyn z art. 200a § 1 k.k. ma znaczenie marginalne (kilka-kilkanaście skazań w skali roku), natomiast w odniesieniu do przestępstwa stypizowanego w art. 200a § 2 k.k. najczęściej orzekaną karą była i pozostaje kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jednak o ile w latach 2011–2015 skazania na tę karę stanowiły między 69 a 92% wszystkich orzeczonych kar, o tyle w późniejszych latach udział ten zmniejszył się (49% – w 2017 r., 45% – w 2018, 46% w 2019 i 42% w 2020). Warto także zaznaczyć, że w przypadku tej formy reakcji najczęściej orzekane były kary w wymiarze od 4 miesięcy do 6 i od 7 miesięcy do 1 roku pozbawienia wolności⁴⁰.

Jednocześnie w odniesieniu do komentowanego przestępstwa, począwszy od 2015 r., istotnie wzrosła liczba skazań na karę grzywny oraz karę ograniczenia wolności, co prawdopodobnie wiązać należy z przywołaną we wcześniejszych rozważaniach nowelizacją kodeksu karnego, która ograniczyła możliwość stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary. Ta konstatacja ponownie skłania do refleksji, jeżeli wziąć pod uwagę obecne w Polsce tendencje do zaostrzenia kar za przestępstwa seksualne, pokazuje bowiem, że praktyka orzecznicza sądów polskich zdaje się nie odzwierciedlać potrzeby zwiększenia surowości sankcji karnych.

4. Czyny karalne nieletnich godzące w wolność seksualną – obraz statystyczny

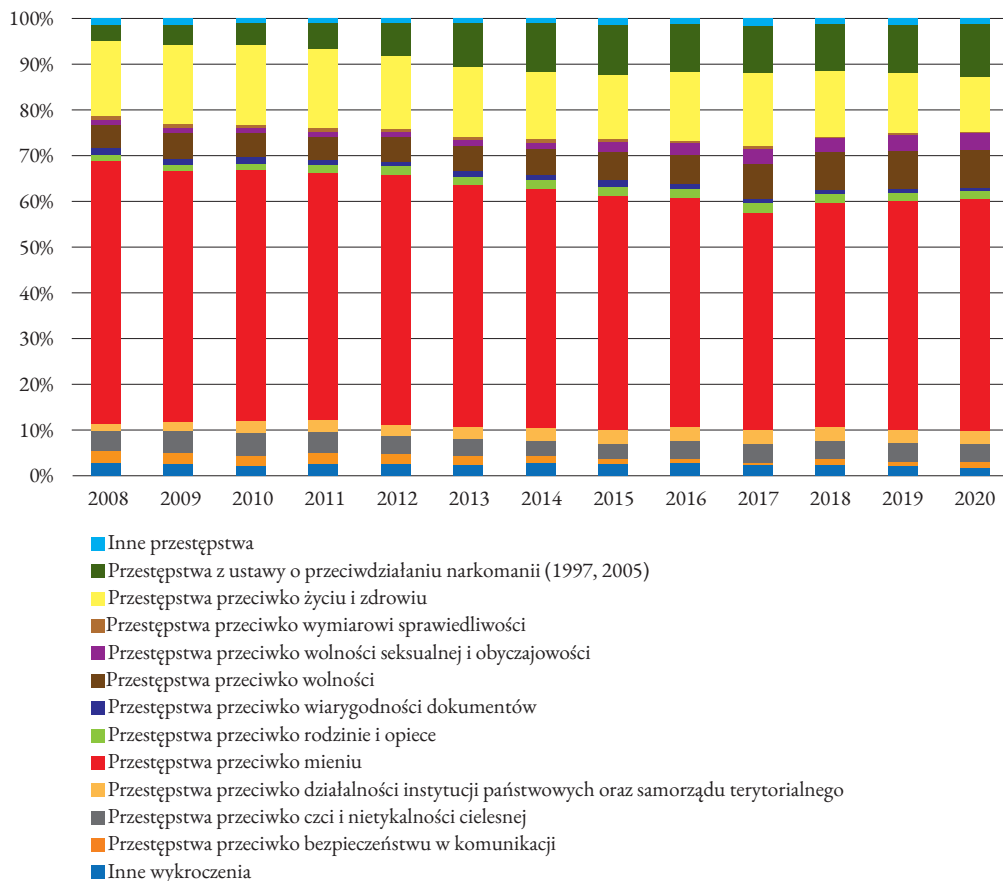
Biorąc pod uwagę funkcjonowanie rejestru sprawców przestępstw seksualnych, kolejnym aspektem, na który należy zwrócić uwagę w kontekście analizy statystycznej jest obraz czynów karalnych wypełniających znamiona przestępstw stypizowanych w rozdziale XXV k.k., popełnianych przez nieletnich. Z uwagi na dokonaną w 2013 r. zmianę w systemie rejestracji przestępstw, skutkującą, począwszy od 2013 r., brakiem policyjnej informacji o czynach karalnych nieletnich, obraz ten nakreślony zostanie na podstawie danych statystycznych publikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem trzech kwestii: udziału czynów karalnych wypełniających znamiona przestępstw z rozdziału XXV k.k. w strukturze ogółem popełnianych przez nieletnich czynów karalnych, struktury środków orzekanych (ogółem) wobec nieletnich w związku z popełnianiem tego rodzaju czynów karalnych oraz struktury środków orzekanych w przypadku zrealizowania przez nieletniego znamion czynu stypizowanego w art. 197 § 1 k.k., 200 § 1 k.k. oraz 200a § 1 i 2 k.k. Wybór pierwszego z wymienionych czynów podyktowany jest tym, iż biorąc pod uwagę strukturę przestępczości seksualnej dorosłych – czyn ten jest najczęściej kojarzony z przestępczością seksualną i w strukturze tej jest wyraźnie widoczny. Dlatego warto sprawdzić, jak często dochodzi do popełnienia przez nieletnich czynu karnego realizującego znamiona art. 197 § 1 k.k., zwłaszcza że ustawa o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych w art. 6 ust. 1 pkt 4 przewiduje dokonanie wpisu do rejestru z dostępem ograniczonym w odniesieniu do nieletnich, wobec których prawomocnie orzeczono środki wychowawcze, środek poprawczy lub środek leczniczy na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁴¹ w sprawach o czyny karalne, wskazane w art. 2 tejże ustawy, wyłączając z zakresu działania rejestru jedynie sprawy o czyn karalny z art. 200 § 1 k.k.⁴². Przywołane wyłączenie z kolei skłania do przyjrzenia się praktyce orzeczniczej sądów rodzinnych rozstrzygających w sprawach o dwa czyny karalne – wspomniany art. 200 k.k. oraz zachowanie stypizowane w art. 200a k.k., stanowiące w gruncie rzeczy zachowanie na „przedpolu” czynu karnego z art. 200 Kodeksu karnego. O ile bowiem ustawodawca nie przewidział wpisu do rejestru w przypadku nieletniego, który popełnił czyn karalny z art. 200 k.k., o tyle przewiduje taki wpis w przypadku zrealizowania znamion czynu karnego z art. 200a k.k. Decyzja ta wywołuje zresztą wymierne następstwa, które omówione zostaną w dalszej części rozważań, poświęconej analizie praktycznych aspektów funkcjonowania rejestru sprawców przestępstw seksualnych.

40 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,43.html> [dostęp 12.01.2023].

41 Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2022 poz. 1700).

42 Zob. art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym.

Wykres 8. Prawomocne orzeczenia wobec nieletnich według czynów karalnych w latach 2008–2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Prawomocne orzeczenia wobec nieletnich wg czynów karalnych i płci* opublikowanego na stronie Informatora Statystycznego Wymiaru Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,25.html> [dostęp: 12.01.2023].

Biorąc pod uwagę prawomocne orzeczenia, które zapadły wobec nieletnich z uwzględnieniem popełnionego przez nich czynu karalnego w latach 2008–2020, wskazać należy, że w strukturze tej w badanym okresie dominują rozstrzygnięcia w związku z czynami karalnymi przeciwko mieniu, które, z wyjątkiem lat 2017 i 2018, stanowiły połowę lub więcej wszystkich podjętych rozstrzygnięć. Dalej, w strukturze rozstrzygnięć widoczne są te dotyczące czynów przeciwko życiu i zdrowiu, choć należy zwrócić uwagę na tendencję spadkową w tym zakresie (w latach 2008 – 16,4%, 2009 – 17,2%, 2010 – 17,5%, w latach 2017–2020 z kolei udział ten przedstawia się następująco: 16%, 14,2%, 13,2% i 11,9% w 2020 r.)⁴³. Zwraca uwagę także wzrost orzeczeń wydawanych w związku z popełnianiem przez nieletnich czynów karalnych z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii (poniżej 5% w latach 2008–2010 i powyżej 10%, począwszy od 2014 r.) oraz czynów wypełniających znamiona przestępstw przeciwko wolności (około 5% rozstrzygnięć w latach 2008–2011, z systematycznym wzrostem do poziomu ponad 8%

⁴³ Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Prawomocne orzeczenia wobec nieletnich wg czynów karalnych i płci*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,25.html> [dostęp: 12.01.2023].

w latach 2018–2020)⁴⁴. Prawomocne orzeczenia, które zapadły wobec nieletnich w związku z czynami karalnymi realizującymi znamiona przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności w latach 2008–2014 stanowiły około 1% wszystkich decyzji, natomiast w ostatnich latach udział ten wzrósł (2017 – 3,4%, 2018 – 3,1%, 2019 – 3,4%, 2020 – 3,8%), i jest nieznacznie niższy w porównaniu z rozstrzygnięciami dotyczącymi czynów przeciwko czci i netykalności cielesnej (około 5% w latach 2008–2011 i około 4% w kolejnych)⁴⁵.

Kolejnym aspektem wymagającym analizy jest reakcja sądu w związku z popełnieniem przez nieletniego czynu karalnego wypełniającego znamiona przestępstwa seksualnego, odzwierciedlająca się w wyborze środka lub środków przewidzianych, uwzględniając okres objęty analizą, tj. lata 2008–2020, w ustawie z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich⁴⁶, obecnie uchylonej, którą zastąpił nowy akt prawny – ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁴⁷. W tym miejscu zaznaczyć należy dwie kwestie: po pierwsze, gdy analizuje się rozstrzygnięcia podejmowane przez sądy rodzinne we wszystkich sprawach związanych z demoralizacją czy czynami karalnymi nieletnich, tym, co zwraca uwagę, jest fakt, że w badanym okresie dominującą formą reakcji były środki wychowawcze, orzekane na poziomie 97–99%, a umieszczenie w zakładzie poprawczym miało w zasadzie miejsce wobec mniej niż 2% nieletnich (wyjątkiem jest rok 2010, w którym środek ten orzeczono wobec 2,27% nieletnich). W latach 2017–2020 środek poprawczy orzeczono wobec mniej niż 1% nieletnich⁴⁸. Jednocześnie w literaturze przedmiotu zwraca się uwagę na to, że faktyczne skierowanie do zakładu poprawczego ma miejsce bardzo rzadko, bowiem w wielu przypadkach sądy decydują się na nałożenie komentowanego środka, ale z warunkowym zawieszeniem jego wykonania⁴⁹. W okresie objętym analizą w latach 2008–2015 takie rozstrzygnięcia stanowiły większość (ponad połowa, z najwyższą wartością w 2011 r. – 62,5%), w latach 2016–2020 – ich udział nieco spadł, osiągając wartość między nieco ponad 1/3 a mniej niż połową rozstrzygnięć (37–45%)⁵⁰. Po drugie – w odniesieniu do reakcji sądów rodzinnych na czyny karalne nieletnich wypełniające znamiona przestępstw seksualnych wskazać należy, że w tym obszarze w analizowanym okresie zdecydowanie dominującą formą tej reakcji pozostają środki wychowawcze. W latach 2014–2020 środki te orzeczono względem ponad 90% nieletnich, którzy popełnili czyn karalny realizujący znamiona przestępstwa seksualnego; w latach 2009 i 2013 – wobec niemal 90%, wyjątek stanowił rok 2010, w którym środki te orzeczono wobec 83% osób. Na orzeczenie środka w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym decydowano się więc bardzo rzadko (średnio wobec kilku procent osób). Jednocześnie jeśli już dochodziło do orzeczenia komentowanego środka, bardzo często sąd decydował się na rezygnację z efektywnego umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym, wybierając wariant z warunkowym zawieszeniem jego wykonania. W okresie 13 lat objętych analizą – w ośmiu z nich ponad połowa rozstrzygnięć o orzeczeniu środka w postaci umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym to decyzje o zastosowaniu go w postaci warunkowo zawieszony⁵¹. Z uwagi

44 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Prawomocne orzeczenia wobec nieletnich wg czynów karalnych i płci*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,25.html> [dostęp: 12.01.2023].

45 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Prawomocne orzeczenia wobec nieletnich wg czynów karalnych i płci*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,25.html> [dostęp: 12.01.2023].

46 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 Nr 35 poz. 228 ze zm.).

47 Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2022 poz. 1700).

48 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*, opublikowanego na stronie Informatora Statystycznego Wymiaru Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,26.html> [dostęp: 12.01.2023].

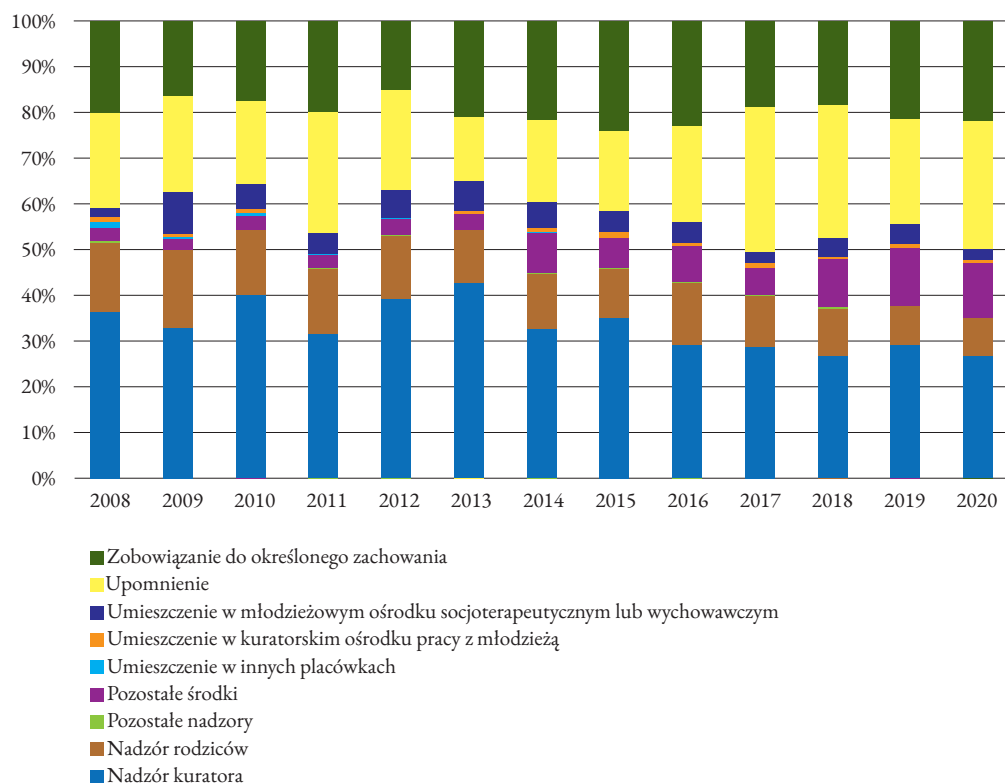
49 V. Konarska-Wrzosek [w:] P. Górecki, V. Konarska-Wrzosek, *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, wyd. 2, Wolter Kluwer, Warszawa 2019, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

50 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,26.html> [dostęp: 12.01.2023].

51 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,26.html> [dostęp: 12.01.2023].

na powyższe, w prowadzonej w dalszych rozważaniach analizie środków ten został pominięty. Na marginesie warto dodać, że tak ostrożne korzystanie przez sądy rodzinne z możliwości umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym wpisywało się w koncepcję założeń modelu opiekuńczo-wychowawczo-ochronnego w postępowaniu z nieletnimi, który przyjęto i realizowano na gruncie ustawy o postępowaniach w sprawach nieletnich. Oczywiście nie można zapominać, iż od 1 września 2022 r. w obszarze postępowania z nieletnimi obowiązuje już nowy akt prawny, a najbliższe lata pokażą, czy idea opieki i wychowania nieletnich (a nie „karania”) będzie w Polsce nadal realizowana.

Wykres 9. Struktura środków opiekuńczo-wychowawczych orzeczonych samoistnie w latach 2008–2020 za czyny karalne wypełniające znamiona przestępstw seksualnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020* (dalej: *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*), opublikowanego na stronie Informatora Statystycznego Wymiaru Sprawiedliwości pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,26.html> [dostęp: 12.01.2023].

Tabela 1. Środki opiekuńczo-wychowawcze orzeczone samoistnie w latach 2008–2020 – przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności

Rok	Środki orzeczone ogółem w danym roku	W tym:								
		Nadzór kuratora	Nadzór rodziców	Pozostałe nadzory	Pozostałe środki	Umieszczenie w innych placówkach	Umieszczenie w kuratorskim ośrodku pracy z młodzieżą	Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku socjoterapeutycznym lub wychowawczym	Upomnienie	Zobowiązanie do określonego zachowania
2008	331	121	50	1	9	4	4	7	68	67
2009	364	120	61	0	9	1	3	33	77	60
2010	285	114	41	0	9	1	2	16	52	50
2011	289	91	41	1	8	1	0	13	76	58
2012	263	103	36	1	9	1	0	15	58	40
2013	234	100	27	0	8	0	2	15	33	49
2014	287	94	34	1	25	1	2	17	51	62
2015	279	98	29	1	19	0	3	13	49	67
2016	363	106	48	2	29	0	2	16	76	84
2017	377	109	41	1	22	0	4	10	119	71
2018	353	95	36	1	38	0	1	15	102	65
2019	365	106	32	0	46	0	3	16	83	79
2020	324	87	26	0	40	0	2	7	91	71
Ogółem w latach 2008–2020	4114	1344	502	9	271	9	28	193	935	823

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*.

Analiza danych statystycznych prezentujących rozstrzygnięcia sądów rodzinnych prowadzi do wniosku, że w komentowanym obszarze (czyny karalne realizujące znamiona przestępstw seksualnych) sądy najczęściej sięgają po następujące środki: nadzór kuratora, upomnienie, zobowiązanie do określonego zachowania i nadzór rodziców, przy czym warto zaznaczyć, że możliwe jest orzeczenie kilku środków. Jednocześnie warto podkreślić, że to właśnie te środki były na przestrzeni analizowanego okresu najczęściej orzekanymi środkami wobec nieletnich (ogółem)⁵². W kontekście dotychczasowych rozważań i dalszej refleksji związanej z funkcjonowaniem rejestru sprawców przestępstw seksualnych, warto już teraz wyraźnie zaznaczyć, że w grupie tej znajduje się również często stosowane upomnienie, a więc środek bardzo łagodny, „(...) który powinien być stosowany wobec nieletnich o niskim stopniu zdemoralizowania, dla których już to, co zrobili złego, jest niemiłym doświadczeniem, a sam pobyt i sprawa w sądzie stanowić będzie – w przekonaniu sądu – wystarczającą przestrogę na przyszłość”⁵³.

52 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,26.html> [dostęp: 12.01.2023].

53 V. Konarska-Wrzošek [w:] P. Górecki, V. Konarska-Wrzošek, *Postępowanie...*, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

Tabela 2. Środki opiekuńczo-wychowawcze orzeczone samoistnie w latach 2008–2020 – czyn karalny z art. 197 § 1 k.k.

Rok	Środki orzeczone ogółem w danym roku	W tym:								
		Nadzór kuratora	Nadzór rodziców	Pozostałe nadzory	Pozostałe środki	Umieszczenie w innych placówkach	Umieszczenie w kuratorskim ośrodku pracy z młodzieżą	Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku socjo-terapeutycznym lub wychowawczym	Upomnienie	Zobowiązanie do określonego zachowania
2008	9	7	0	0	1	0	0	1	0	0
2009	11	4	3	0	1	0	0	3	0	0
2010	10	6	1	0	0	0	1	0	0	2
2011	14	9	0	0	1	0	0	2	1	1
2012	14	7	3	0	2	0	0	0	1	1
2013	10	6	0	0	0	0	0	1	0	3
2014	12	7	0	0	0	0	0	2	0	3
2015	7	5	0	0	0	0	0	0	0	2
2016	10	6	0	0	0	0	0	1	1	2
2017	6	4	1	0	0	0	0	1	0	0
2018	7	3	0	0	1	0	0	3	0	0
2019	7	3	0	0	1	0	0	1	1	1
2020	5	1	0	0	1	0	0	0	3	0
Ogółem w latach 2008–2020	122	68	8	0	8	0	1	15	7	15

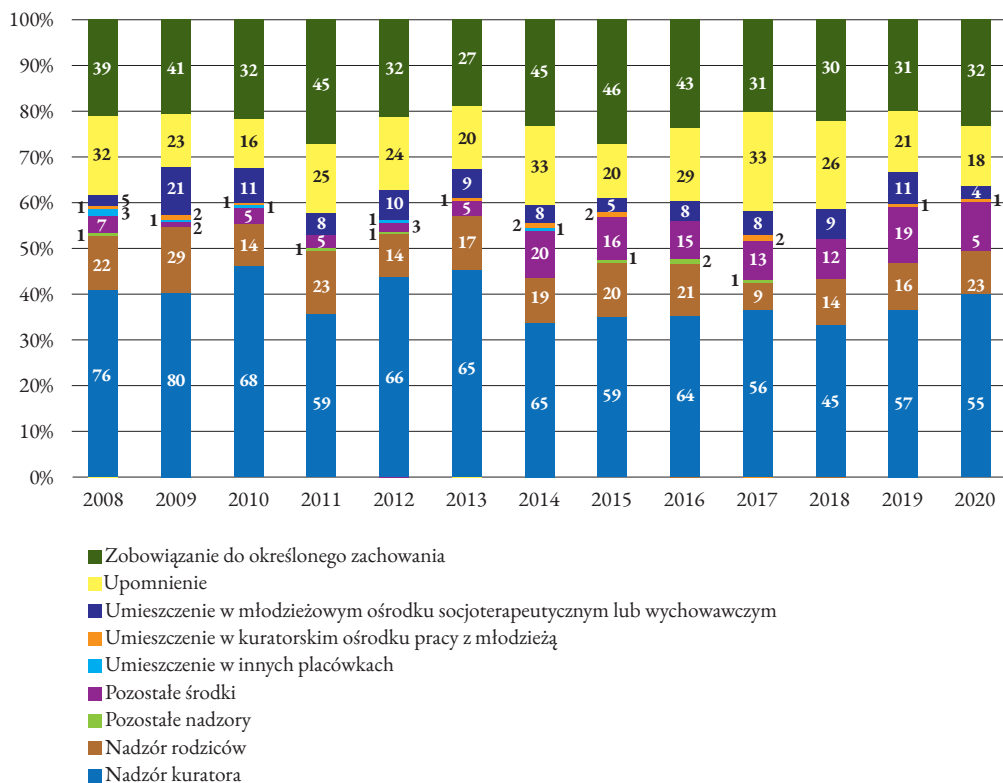
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocnie orzeczenia w latach 2003–2020*.

Warto zaznaczyć, że upomnienie, choć ze znacznie niższą częstotliwością, było także orzekane w przypadku zrealizowania przez nieletniego znamion czynu z art. 197 § 1 k.k., a więc zgwałcenia w typie podstawowym. Z danych opublikowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości za rok 2020 wynika, że środki opiekuńczo-wychowawcze zostały w związku z czynem karalnym z art. 197 § 1 k.k. orzeczone wobec 4 osób i było takich środków 5, przy czym trzykrotnie orzeczono po jednym środku, a raz nałożono dwa środki jednocześnie. Oznacza to, że przynajmniej dwie osoby w badanym roku otrzymały upomnienie (jako jedyny środek) w związku z popełnieniem czynu zabronionego realizującego znamiona zgwałcenia w typie podstawowym.

Dla porównania, w przypadku popełnienia czynu karalnego z art. 200 § 1 k.k. w 2020 r. środki opiekuńczo-wychowawcze zastosowano wobec 108 nieletnich, a środków tych orzeczono łącznie 138, przy czym zdecydowanie najczęściej dochodziło do nałożenia jednego środka (81), a dużo rzadziej miała miejsce sytuacja, w której sąd dostrzegł konieczność orzeczenia dwóch środków jednocześnie (24). Analiza danych dla 2020 r. i lat wcześniejszych wskazuje, że choć łączna liczba orzekanych co roku środków zmienia się (co wynika zarówno ze zmieniającej się liczby osób nieletnich, wobec których prowadzone są postępowania, jak również z możliwości orzeczenia wobec jednej osoby więcej niż jednego środka) to w odniesieniu do nieletnich popełniających czyny

karalne z art. 200 § 1 k.k. sądy od wielu lat najczęściej orzekają: nadzór kuratora, następnie: zobowiązanie do określonego zachowania, a także, choć nieco rzadziej: upomnienie oraz nadzór rodziców i to właśnie te cztery środki (jak widać na Wykresie 10) dominują w strukturze środków opiekuńczo-wychowawczych orzeczonych samoistnie w latach 2008–2020 wobec nieletnich, którzy popełnili czyn karalny z art. 200 § 1 k.k. W podsumowaniu zaznaczyć także należy, że do sytuacji, w której nieletni popełnia czyn karalny realizujący znamiona art. 200 § 1 k.k. dochodzi wielokrotnie częściej – w porównaniu z omawianym wcześniej czynem z rozdziału XXV k.k., tj. wypełniającym znamiona przestępstwa z art. 197 § 1 k.k. Jednocześnie, jak sygnalizowano, ustawa o rejestrze sprawców seksualnych wyłączyła z zakresu działania rejestru właśnie sprawy o czyn karalny z art. 200 § 1 k.k.

Wykres 10. Środki opiekuńczo-wychowawcze orzeczone samoistnie w latach 2008–2020 – czyn karalny z art. 200 § 1 k.k. (liczby zamieszczone na wykresie oznaczają liczbę orzeczonych w danym roku środków danego rodzaju)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*.

Sytuacją, która wymaga analizy, jest także sądowa ocena zachowań nieletnich realizujących znamiona czynów karalnych z art. 200a k.k., gdyż zgodnie z prezentowanymi wcześniej rozważaniami, w przypadku wypełnienia przez nieletniego znamion groomingu, ustawa o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych przewiduje dokonanie stosownego wpisu w rejestrze. Jest to sytuacja o tyle wyjątkowa, że zachowanie opisane w art. 200a k.k. pod względem ciężaru gatunkowego jest zachowaniem łagodniejszym, mniej karygodnym w porównaniu z samym obcowaniem płciowym czy innymi czynnościami seksualnymi, którą to ustawodawca – w odniesieniu do sprawców nieletnich – spod działania rejestru wyłączył. Grooming jest tymczasem zachowaniem mającym miejsce na przedpolu czynu zabronionego stypizowanego w art. 200 k.k.

Tabela 3. Środki opiekuńczo-wychowawcze orzeczone samoistnie w latach 2016–2020 – czyn karalny z art. 200a § 1 k.k.

Rok	Środki orzeczone ogółem w danym roku	W tym:								
		Nadzór kuratora	Nadzór rodziców	Pozostałe nadzory	Pozostałe środki	Umieszczenie w innych placówkach	Umieszczenie w kuratorskim ośrodku pracy z młodzieżą	Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku socjo-terapeutycznym lub wychowawczym	Upomnienie	Zobowiązanie do określonego zachowania
2016	5	1	2	0	1	0	0	0	1	0
2017	5	1	0	0	1	0	0	0	3	0
2018	3	1	0	0	1	0	0	0	0	1
2019	4	0	0	0	0	0	0	0	4	0
2020	4	1	0	0	1	0	0	0	1	1
Ogółem w latach 2016–2020	21	4	2	0	4	0	0	0	9	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*.

Tabela 4. Środki opiekuńczo-wychowawcze orzeczone samoistnie w latach 2013–2020 – czyn karalny z art. 200a § 2 k.k.

Rok	Środki orzeczone ogółem w danym roku	W tym:								
		Nadzór kuratora	Nadzór rodziców	Pozostałe nadzory	Pozostałe środki	Umieszczenie w innych placówkach	Umieszczenie w kuratorskim ośrodku pracy z młodzieżą	Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku socjo-terapeutycznym lub wychowawczym	Upomnienie	Zobowiązanie do określonego zachowania
2013	3	1	0	0	0	0	0	0	1	1
2014	3	0	1	0	0	0	0	0	2	0
2015	7	1	0	0	0	0	0	0	2	4
2016	25	2	8	0	4	0	0	0	7	4
2017	19	4	4	0	1	0	0	0	9	1
2018	17	4	4	0	0	0	0	0	7	2
2019	14	4	2	0	0	0	0	0	4	4
2020	13	5	2	0	1	0	1	0	2	2
Ogółem w latach 2013–2020	101	21	21	0	6	0	1	0	34	18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*.

Tym, co zwraca uwagę podczas analizy zaprezentowanych danych, jest fakt, że do popełnienia czynu karalnego realizującego znamiona przestępstwa z art. 200a § 1 k.k. dochodzi niezmiernie rzadko. Dane opublikowane przez MS pokazują, iż do pierwszych rozstrzygnięć w sprawach o komentowany czyn karalny doszło dopiero w 2016 r. i latach późniejszych, mimo iż kryminalizacja groomingu nastąpiła, jak sygnalizowano, w 2009 r. W przypadku czynów karalnych nieletnich wypełniających znamiona przestępstwa z art. 200a § 2 k.k. rozstrzygnięć sądów rodzinnych jest nieco więcej, a sędziowie najczęściej decydują się na nałożenie jednego środka (wyjątkowo dwóch lub trzech jednocześnie; skrajnym przypadkiem jest rok 2015, w którym sąd zdecydował się na nałożenie wobec 1 osoby czterech środków, w tym dwóch różnych zobowiązań do określonego zachowania)⁵⁴. Biorąc powyższe pod uwagę, czyny karalne wypełniające znamiona przestępstw z art. 200a § 2 k.k. są przez sądy oceniane dość łagodnie, co wydaje się zresztą słuszne, biorąc pod uwagę ciężar gatunkowy omawianego zachowania – zwłaszcza jeśli porówna się je z zachowaniem kryminalizowanym w art. 200 k.k. Trudno więc wytłumaczyć racjonalnie decyzję ustawodawcy o włączeniu w krąg zachowań aktualizujących konieczność wpisu do rejestru czynu karalnego wypełniającego znamiona art. 200a k.k., a wyłączenia z tego katalogu art. 200 k.k. Ta dość niejasna decyzja powoduje jednak bardzo wymierne konsekwencje, które stanowiące będą przedmiot dalszej analizy.

5. Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym jako rejestr dorosłych i dzieci

Dla ilustracji efektów polityki prowadzonej wobec przestępczości seksualnej wybrano Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Jest to w zasadzie jedyna instytucja polityki publicznej, która jest rozwiązaniem wspólnym dla sprawców dorosłych i nieletnich, zróżnicowanie odnosi się tylko do zakresu udostępniania danych. Fundamentalną zasadą polskiego porządku prawnego pozostaje odrębna, wychowawczo-poprawcza ścieżka dla sprawców nieletnich: inne są cele i środki postępowania represyjnego wobec dorosłych, a inne – postępowania opiekuńczego czy poprawczego, w którym uczestniczą nieletni. W przypadku rejestru ustawodawca odstąpił od tej zasady; co także istotne, trudno szukać w uzasadnieniu projektu ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych jakichkolwiek sugestii dotyczących funkcji wychowawczych rejestru, co jest zasadniczym celem postępowania wobec nieletnich. Pierwsze lata istnienia rejestru – oraz praktyki orzeczniczej, związanej z umieszczaniem w rejestrze – pokazują, po pierwsze, że jest to instytucja „skrojona” pod sprawcę dorosłego, a przyjęte rozwiązania często nie służą dobru dziecka. Ujawniły się też inne usterki przyjętej regulacji, które wymagają pilnej interwencji ustawodawcy.

Prokurator Generalny i Rzecznik Praw Obywatelskich jeszcze na etapie prac ustawodawczych zgłaszali zastrzeżenia dotyczące objęcia rejestrzem osób nieletnich: Prokurator Generalny wskazywał, że „w odniesieniu do tej kategorii osób należy wyraźnie podkreślić, że promulgacja ich danych w rażący sposób sprzeczna jest z dobrem małoletniego i może spowodować nieodwracalne skutki dla ich psychiki, niwecząc zupełnie cele, dla których zastosowano wobec nieletniego wymienione wyżej formy jego readaptacji społecznej”⁵⁵. Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślał z kolei „uzasadnione obawy, co do sprzeczności tej regulacji z art. 72 ust. 1 Konstytucji i wywodzonej z niego zasady dobra małoletniego, która to zasada stanowi również ważne kryterium w postępowaniu karnym, co znalazło odzwierciedlenie w art. 3 § 1 ustawy o postępowaniu w sprawie nieletnich”⁵⁶. Przedstawiciele nauki wskazywali natomiast, że wyrażony w uzasadnieniu projektu ustawy cel „dolegliwości dla skazanych” jest zupełnie nieadekwatny dla niepenalnego celu postępowania

54 Obliczenia własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w zestawieniu *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza--statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,26.html> [dostęp: 12.01.2023].

55 *Stanowisko Prokuratora Generalnego złożone w trakcie prac sejmowych* (druk sejmowy nr 189/VIII kadencja) <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/26ACD8C94F6DA52BC1257F4700371EBB/%24File/189-001.pdf> [dostęp: 12.01.2023].

56 *Pismo RPO do Przewodniczącego Podkomisji Nadzwyczajnej ds. rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym z dnia 24 lutego 2016 r.*, nr VII.501.8.2016.AG, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/WG_ws_rejestru_sprawcow_przestepstw_na_tle_seksualnym.pdf [dostęp: 12.01.2023].

wobec nieletnich⁵⁷, podobnie jak przesłanka „niewspółmiernie surowych skutków”, o której mowa w art. 9 ustawy, która ma jednoznaczny wymiar represyjny⁵⁸. Wskazywano także na konkretne rozwiązania, które mogą utrudnić społeczną readaptację nieletniego, takie jak dziesięcioletni termin (od momentu uzyskania pełnoletności) przetwarzania danych w rejestrze (dłuższy niż w przypadku niektórych sprawców dorosłych)⁵⁹, pozornosc ochrony danych w rejestrze z dostępem ograniczonym (do którego uzyskanie dostępu jest relatywnie proste: art. 12–15 ustawy) oraz wyraźnie represyjny skutek obowiązku zgłoszenia faktycznego adresu pobytu i obowiązku zgłoszenia każdorazowej zmiany faktycznego miejsca pobytu (art. 11 ustawy)⁶⁰.

Nie ulega wątpliwości, że umieszczenie danych w rejestrze, nawet w części z dostępem ograniczonym, stanowi wyłom w zasadzie przyjętej na tle kolejnych ustaw regulujących postępowanie z nieletnimi, iż „trzeba dać im szansę oraz unikać stygmatyzacji jednostki, groźnej dla dalszego jej prawidłowego rozwoju”⁶¹. Właśnie w ten sposób motywuje się wyłączenie jawności postępowania w sprawach nieletnich⁶², a także brak możliwości podania orzeczenia, zapadającego w tym postępowaniu, do publicznej wiadomości: byłoby to „sprzeczne z zasadą dyskretności postępowania w sprawach nieletnich, ponieważ kompromitowałyby go niewątpliwie w środowisku i dlatego nie daje się pogodzić z dobrem nieletniego, a więc z nadrzędną dyrektywą postępowania w sprawach nieletnich”⁶³. Konieczność unikania stygmatyzacji pojawia się także w uzasadnieniu projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, gdy wskazywane są motywy instytucji „zatarcia” pobytu w zakładzie poprawczym⁶⁴. W przypadku przestępczości seksualnej, popełnionej przez nieletnich, ustawodawca zdecydował się na zupełnie odmienne rozwiązania, prawdopodobnie uznając te czyny za „gatunkowo różne” od innego rodzaju czynów popełnianych przez nieletnich, dopuszczając w szerokim zakresie element represyjny i stygmatyzujący takich sprawców. Element ten jest niewątpliwym, nawet jeśli pierwszoplanowym celem była ochrona społeczeństwa przed osobami stwarzającymi istotne zagrożenie.

Niezrozumiała jest jednak pewna niekonsekwencja ustawodawcy w owej ochronie społeczeństwa: jak była o tym mowa wyżej, w rejestrze nie są ujawniane dane tych nieletnich, którzy popełnili czyn określony w art. 200 § 1 k.k., a więc dopuścili się obcowania płciowego z małoletnim poniżej lat 15 lub angażowali go w inne czynności seksualne. Uzasadnienie projektu ustawy nie wyjaśnia, jakimi motywami kierował się w tym wypadku projektodawca, można jednak przypuszczać, że jego intencją było pozostawienie poza obrębem rejestru sytuacji współżycia seksualnego zaistniałego pomiędzy osobami małoletnimi, w zbliżonym wieku, które zazwyczaj nie ma tła w postaci zaburzeń seksualnych któregośkolwiek z nich. Jednak wciąż w rejestrze ujawniani są sprawcy, którzy podjęli kontakt z innym nastolatkiem za pomocą jakiegokolwiek sieci komunikacyjnej, czy prezentując innym dzieciom materiały pornograficzne, czyli sprawcy czynów określonych w art. 200a § 2 kk i art. 200 § 3 k.k. – nawet jeśli są to czyny podejmowane wobec rówieśników, o nieznaczej społecznej szkodliwości. Analiza Biuletynu Informacji Publicznej Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, do której to instytucji zgłaszano skargi dotyczące działania rejestru, pozwala na odtworzenie następujących stanów faktycznych: w rejestrze została umieszczona szesnastolatka, która – co wykazało postępowanie dowodowe – poprzestała na składaniu propozycji o charakterze seksualnym swojemu młodszemu o rok koledze⁶⁵. Ten sam los spotkał piętnastolatka zaczepiającego w sieci trzynastolatkę⁶⁶, innego piętnastolatka

57 J. Mierzwińska-Lorencka, *Rejestr sprawców przestępstw seksualnych. Uwagi na tle ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym*, „Studia Prawnicze” 2016, nr 4, s. 159.

58 A. Wolska-Bagińska, *Ochrona praw i wolności nieletniego a rejestr sprawców przestępstw seksualnych*, „Palestra” 2018, nr 9, s. 67.

59 Ibidem, s. 65.

60 J. Mierzwińska-Lorencka, *Rejestr...*, s. 161.

61 V. Konarska-Wrzosek, *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Warszawa 2013, s. 250.

62 P. Górecki, *Komentarz do art. 15* [w:] V. Konarska-Wrzosek, P. Górecki, *Postępowanie...*, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

63 K. Gromek, *Komentarz do art. 6* [w:] K. Gromek, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2001, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].

64 *Druk sejmowy nr 2183/IX*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2183> [dostęp: 12.01.2023].

65 *16-latk w rejestrze pedofilów. RPO ma wątpliwości, czy powinny być w nim dzieci*, komunikat z dnia 16.04.2019, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/16-latka-w-%E2%80%99Erejestrze-pedofilow%E2%80%99D-rpo-ma-watpliwosci-i-20pisze-do-premiera> [dostęp: 12.01.2023].

66 *RPO: wykreślić nieletniego z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym*, komunikat z dnia 7.10.2019, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wykre%C5%9Blic-nieletniego-z-rejestru-sprawcow-przestepstw-na-tle-seksualnym> [dostęp: 12.01.2023].

proszącego młodszą koleżankę o przesłanie „nagiego” zdjęcia⁶⁷, ich równolatka, który udostępnił w Internecie innej osobie pornograficzne zdjęcie nieletniej dziewczynki⁶⁸, czternastolatka, który wysłał koleżankom link do materiałów pornograficznych⁶⁹, a także szesnastolatka z zespołem Aspergera, który prezentował małoletnim poniżej lat 15 materiały pornograficzne, jednak jeszcze przed wszczęciem postępowania przeproszał pokrzywdzone⁷⁰. Wszystkie sprawy łączy to, że materiał dowodowy wskazywał na niedojrzałość emocjonalną sprawców jako przyczynę podjętych działań, i pozwalał na pozytywną prognozę co do zachowania nieletniego. Drugim wspólnym elementem jest zastosowany środek wychowawczy: w każdym z tych przypadków sąd udzielał upomnienia, czyli środka o najmniejszej intensywności – połączonego jednakże z wpisem do rejestru. Jak zresztą wyjaśniono wcześniej, np. w sprawie nieletnich popełniających czyny z art. 200a § 2 k.k. sądy stosują środki relatywnie łagodne, takie jak upomnienie, nadzór rodziców czy kuratora. Nie zmienia to faktu, że zasadniczo dane tych osób będą w rejestrze aż do ukończenia przez nich 28. roku życia.

Można zatem rozważać, czy katalog czynów karalnych nieletnich, skutkujących umieszczeniem w rejestrze, nie powinien ulec zasadniczej rewizji. Jak sygnalizowano, ustawodawca wyłączył z rejestru nieletnich podejmujących ze sobą obcowanie płciowe, natomiast włączył do niego sprawców wszelkich działań dokonywanych „na przedpolu” czynu z art. 200 § 1 kk – co wywołuje zastrzeżenia w zakresie racjonalności i celowości przyjętej regulacji. Oczywiście jest, że np. prezentowanie przez osobę małoletnią treści pornograficznych drugiej osobie małoletniej czy składanie niedwuznacznych propozycji wymaga stanowczej interwencji – jednak nie wydaje się, żeby właściwą reakcją wychowawczą było umieszczenie danych dziecka w rejestrze. Konsekwencje życiowe, które ponosi w takiej sytuacji nieletni, są niewspółmiernie wysokie w stosunku do stwarzanego przez niego hipotetycznego zagrożenia. Przez cały okres edukacji i na początku życia zawodowego będzie on narażony na bardzo poważną stygmatyzację. Nietelni, upomniani przez sąd rodzinny, pozostaje w rejestrze do 28. roku życia, Tymczasem np. osoba, wobec której orzeczono zakład poprawczy, w tym wieku ma już od dawna „czystą kartę”: orzeczenie o umieszczeniu w zakładzie poprawczym z mocy prawa uważa się za niebyłe z chwilą ukończenia przez nieletniego 23 lat (art. 96 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich). – chyba że popełnił czyn na tle seksualnym (art. 18 ust. 4 pkt 2 ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych).

Można zasadnie zadać pytanie, dlaczego dane tych osób pojawiały się w rejestrze, a sąd, udzielając upomnienia, nie zastosował możliwości wyłączenia danych nieletnich z rejestru. Artykuł 9 ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych określa w ust. 2–4 przesłanki, które pozwalają sądowi na takie rozstrzygnięcie wobec sprawcy: do pierwszej grupy należą te przesłanki, w których sąd uwzględni dobro pokrzywdzonych, w szczególności małoletnich (z uwagi np. na ich związki rodzinne ze sprawcą). Do drugiej grupy zaliczyć można te sytuacje, kiedy sąd bierze pod uwagę także interes sprawcy: orzeczenie o wyłączeniu umieszczania danych w rejestrze może zapaść także wtedy, gdy zamieszczenie danych spowodowałoby niewspółmiernie surowe skutki właśnie dla sprawcy czynu.

Jednak pułapką okazuje się tryb podejmowanego rozstrzygnięcia – a ściślej, jego brak. W świetle przyjętych unormowań umieszczenie w rejestrze następuje z mocy prawa: sąd orzekający nie wydaje żadnego „pozytywnego” rozstrzygnięcia w tym zakresie, samo skazanie, orzeczenie środków zabezpieczających czy też środków przewidzianych przez ustawę o resocjalizacji i wspieraniu nieletnich (a wcześniej – ustawę o postępowaniu w sprawach nieletnich) wywołuje ten efekt, że dane osoby, wobec której toczyło się po-

67 RPO wniosł, aby sąd wykreślił nastolatka z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, komunikat z dnia 31.08.2020, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wykreślił-nastolatka-z-rejestru-sprawców-przestępstw-na-tle-seksualnym> [dostęp: 12.01.2023].

68 Nastolatek trafił do „rejestru pedofilów”. Kolejna interwencja prawna RPO, komunikat z dnia 26.04.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/nastolatek-rejestr-pedofilów-interwencja-prawna-rpo> [dostęp: 12.01.2023].

69 14-latek wysłał koleżankom SMS-a z linkiem do pornografii – trafił do „rejestru pedofilów”. RPO wniosł, by sąd go z niego usunął (Edyt: sąd uwzględnił wniosek), komunikat z dnia 15.03.2021, edytowany w dniu 22.04.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/14-latek-za-smsa-trafił-do-rejestru-pedofilów-C3%B3w-rpo-wnosi-o-wykreślenie> [dostęp: 12.01.2023].

70 Następny nastolatek w „rejestrze pedofilów”. Interwencja prawna RPO [skuteczna], komunikat z dnia 29.03.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/nastepny-nastolatek-w-rejestrze-pedofilów-interwencja-rpo> [dostęp: 12.01.2023].

stępowanie, są umieszczane w rejestrze. Sąd wydaje natomiast rozstrzygnięcie „negatywne”, o wyłączeniu umieszczenia danych sprawcy w rejestrze.

Takie ustawowe ujęcie skutków orzeczenia sądowego – następujących w sytuacji braku jakiegokolwiek rozstrzygnięcia – należy uznać za rozwiązanie nietrafne, naruszające prawo do sądu i wynikające z niego gwarancje proceduralne. Osoba uczestnicząca w postępowaniu często nie jest świadoma skutków orzeczenia sądu, albo dowiaduje się o tych skutkach dopiero po zakończonym postępowaniu, gdy upłynęły już wszystkie terminy procesowe (zwykle wówczas, gdy jest zawiadamiana w trybie art. 10 ustawy o umieszczeniu jej danych w rejestrze). Za niedopuszczalną należy uznać sytuację, w której tak istotna decyzja o sytuacji prawnej uczestnika postępowania nie jest w żaden sposób komunikowana, zwłaszcza w tej postaci, że stanowi ona element treści orzeczenia sądowego. Mechanizm, któremu jest poddany uczestnik postępowania sądowego, nie jest dla niego czytelny i przewidywalny: minimalny standard uczciwej procedury sądowej, opartej na zasadzie zaufania, nakazuje umieszczenie rozstrzygnięcia o ujawnieniu danych w rejestrze w treści orzeczenia sądowego. Funkcja informacyjna orzeczenia sądowego polega właśnie na tym, że określa ono w wyczerpujący sposób sytuację prawną jednostki, i nie jest ona zaskakiwana dodatkowymi, niewynikającymi wprost z samej treści orzeczenia, skutkami. W tym wypadku nie jest dopuszczalne poprzestanie na kontrfaktycznej fikcji prawnej powszechnej znajomości prawa, w tym – art. 9 ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych – zwłaszcza w przypadku osoby nieletniej.

W efekcie, w zakresie umieszczenia danych w rejestrze sprawca – w tym nieletni – ma szczególnie trudną ścieżkę postępowania odwoławczego. Faktem jest, że art. 9 ust. 5 komentowanej ustawy przewiduje drogę odwoławczą: zgodnie z tym przepisem, na orzeczenie, o którym mowa w art. 9 ust. 2–4 ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych, w przedmiocie zamieszczenia danych w rejestrze, służy zażalenie, jeżeli nie wniesiono apelacji. Jednak jeśli nie ma substratu orzeczenia: sąd przecież o umieszczeniu sprawcy w rejestrze nie orzeka – więc nie sposób decyzji sądu zaskarżyć. Nie budzi wątpliwości możliwość zaskarżenia orzeczenia o wyłączeniu zamieszczenia danych w rejestrze, bo ono istnieje (może to zrobić np. prokurator czy uczestniczący w postępowaniu pokrzywdzony). Wydaje się, że możliwe jest doprowadzenie do substratu orzeczenia przez złożenie wniosku w postępowaniu (o nieumieszczeniu w rejestrze) – jeśli sąd go oddali, będzie istniało orzeczenie podlegające zaskarżeniu. Jednak, ponownie, trudno wymagać od uczestnika postępowania – zwłaszcza nieletniego – że będzie sprawnie poruszał się w meandrach procedury cywilnej i zapobiegnie negatywnym dla siebie skutkom procesowym.

Co jednak równie istotne – z tymi problemami proceduralnymi musi zmierzyć się nie tylko sprawca czynu zabronionego na tle seksualnym, ale także pokrzywdzony, o ile zdecyduje się na udział w postępowaniu sądowym. Treść art. 9 ust. 2–4 ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych wskazuje na to, że przy wyłączeniu umieszczenia danych sprawcy w rejestrze ustawodawca dał priorytet interesom pokrzywdzonych – jednak interesy te nie mają odzwierciedlenia w przepisach prawa procesowego. Jeśli pokrzywdzony – z uwagi na swój własny interes – chciałby uniknąć umieszczenia danych sprawcy w rejestrze, również zderza się z problemem braku orzeczenia sądu w tym zakresie. Tak samo jak sprawca, może on zostać zaskoczony informacją, że dane sprawcy zostały umieszczone w rejestrze. W tym zakresie regulacje komentowanej ustawy prowadzą do zachwiania zaufania jednostki do państwa i stanowionego przez nie prawa, a także naruszają zasady sprawiedliwości proceduralnej, znajdujące oparcie w art. 2 oraz art. 45 Konstytucji RP.

Kwestia ta jest szczególnie ważna dlatego, że ziściły się obawy dotyczące negatywnych skutków rejestru – właśnie w odniesieniu do sytuacji pokrzywdzonych. Dotyczy to w szczególności ofiar skrzywdzonych przez członka własnej rodziny, którego dane zostały umieszczone w rejestrze. Nie było to niespodzianką, gdyż wiele badań przeprowadzonych w USA wskazywało na bardzo dotkliwe skutki umieszczenia w rejestrze dla rodzin sprawców umieszczonych w rejestrze. Dzieci sprawców (niezalenie od tego, czy zostały skrzywdzone przez rodzica) są izolowane, wyśmiewane i zastraszane przez rówieśników i całą społeczność lokalną⁷¹. Po-

71 J. Levenson, R. Tewksbury, *Collateral Damage: Family Members of Registered Sex Offenders*, „American Journal of Criminal Justice” 2009, nr 34(1), https://www.researchgate.net/publication/226463284_Collateral_Damage_Family_Members_of_Registered_Sex_Offenders [dostęp: 12.01.2023].

nownie sygnalizacją dotyczącą działania rejestru są skargi wpływające do Rzecznika Praw Obywatelskich: jedna z nich napisana została przez młodego człowieka, który wraz z siostrą przebywał w rodzinie zastępczej. Przed kilkoma laty padli oni ofiarą przemocy ze strony ojca, który następnie, za poważne przestępstwa na tle seksualnym wobec swoich innych dzieci, został skazany na karę 15 lat pozbawienia wolności. Cytując przesłane pismo: „Dnia 1 stycznia 2018 r. zostały publicznie ujawnione na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości wszystkie dane (nazwiska, zdjęcia, daty urodzenia oraz daty i miejsca dokonania przestępstw) 800 przestępców seksualnych z ostatnich lat w Polsce, w tym mojego ojca. [Kilka dni potem] na Facebooku zobaczyłem wpis [pewnej osoby], która umieściła dane wraz ze zdjęciami wszystkich przestępców seksualnych z [mojego powiatu]. Wśród tych osób był również mój ojciec. To była akcja antypedofilska, skierowana do ludzi z naszego powiatu «ku przestrodze»», która natychmiast się rozprzestrzeniła wśród znajomych. Wiem, że to kwestia czasu, kiedy ludzie zaczną się dopytywać, czy to mój ojciec”⁷². Skarżący boi się o swoją młodszą siostrę, jednocześnie córkę i ofiarę męczyzny umieszczonego w rejestrze, która od 5 lat pozostaje w procesie terapii w związku z czynami ojca, a upublicznienie danych ojca może ten stan pogorszyć.

Podkreślić należy, że po zakończeniu postępowania karnego czy prowadzonego w sprawie nieletniego pokrzywdzony nie ma żadnej możliwości doprowadzenia do usunięcia danych sprawcy z rejestru. Oczywiście, nie mogą tego uczynić także członkowie rodziny sprawcy niebędący jego ofiarami, którzy ponoszą konsekwencje ujawnienia danych ojca czy brata.

6. Uwagi podsumowujące – potrzeba dalszych badań i analiz

Jak wcześniej wykazano, rozwiązania ustawy o rejestrze sprawców przestępstw seksualnych w niewystarczającym stopniu zabezpieczają interesy i potrzeby małoletnich. Dotyczy to nieletnich umieszczanych w rejestrze w związku z popełnieniem czynów o niewielkiej społecznej szkodliwości, związanych z dojrzewaniem emocjonalnym i społecznym; jednak w równym stopniu problemem jest wtórna wiktymizacja nieletnich ofiar poprzez umieszczenie w rejestrze danych ich (dorosłych) oprawców. Trudno znaleźć argumenty za takim projektowaniem instytucji prawnych, aby interesy ofiar potencjalnych przeważały nad ochroną ofiar rzeczywistych, których krzywda już miała miejsce i – w innej postaci – będzie trwała nadal, właśnie z powodu rejestru.

Ochrona osób pokrzywdzonych przestępstwem przed wtórną wiktymizacją powinna być nadrzędnym celem polityki karnej. Tymczasem obawa przed niewłaściwą reakcją policji, powracanie do traumatycznych przeżyć w trakcie wielokrotnych przesłuchań, brak zaufania do policji, ale także przeświadczenie o tym, że zgłoszenie faktu pokrzywdzenia niewiele zmieni – nie przyczyni się do objęcia właściwą ochroną czy też do udzielenia pomocy to istotne i częste czynniki niezgłaszania przestępstw, w tym przemocy seksualnej. W przypadku przemocy seksualnej, ale również innych przestępstw ich niezgłoszenie, niezawiadomienie policji, może się wiązać także z zażenowaniem, wstydem, niechęcią ujawnienia traumatycznych przeżyć osobom trzecim. W porównawczej analizie międzynarodowych badań wiktymizacyjnych IVAWS (*International Violence Against Women*), które były podstawą oszacowania skali przemocy wobec kobiet, w Polsce, a także w Czechach wstyd był najczęściej powodem rezygnacji z powiadomienia policji o przemocowych zdarzeniach⁷³. Na podstawie wyników badań ICVS (*International Crime Victim Survey*) odnotowano z kolei różnice w postrzeganiu przemocy seksualnej. W grupie państw Europy Środkowej i Wschodniej przemoc seksualna była istotnie częściej oceniana jako przestępstwo niż w innych regionach Europy czy świata⁷⁴.

72 RPO do Ministra Sprawiedliwości: „rejestr pedofilów” uderza w niewinnych członków rodzin sprawców. Są już pierwsze takie przypadki, komunikat z dnia 23.02.2018, dostępny na stronie internetowej: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/Bodnar-do-Ziobry-rejestr-pedofilow-uderza-w-niewinnych> [dostęp: 12.01.2023].

73 H. Johnson, N. Ollus, S. Nevala, *Violence against women, An international perspective*, Springer, HEUNI 2008, s. 153; B. Gruszczyńska, *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawnokryminologiczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 121.

74 M. Heiskanen, *Violence against woman and Victimization situations according to the ICVS, in Crime Victimization in comparative perspective. Results from the International Crime Victim Survey, 1989–2000*, Boom Juridische uitgevers, Den Haag 2002, s. 239.

Przywołany w podsumowaniu rozważań problem niezgłaszania przestępstw i powiązany z nim problem wtórnej wiktyimizacji ofiar w odniesieniu do czynów godzących w wolność seksualną, nabiera szczególnego znaczenia w kontekście wprowadzenia do porządku prawnego rejestru sprawców seksualnych i aktualizuje silną potrzebę prowadzenia regularnych badań wiktyimizacyjnych. Badania te stanowią ważne narzędzie zarówno dla oszacowania nieznannej liczby ofiar przestępstw różnego rodzaju, jak i poznania przyczyn ich zgłaszania, bądź niezgłaszania przemocy, w tym seksualnej. Co bardzo istotne, umożliwiają także ocenę pracy policji i zaufania do niej. Wyniki badań wiktyimizacyjnych pokazują także, czy zgłoszenie przemocy, w tym właśnie przemocy seksualnej, policji lub innym organom nie przyczyniło się do dodatkowych kłopotów, cierpień pokrzywdzonych, czyli do wtórnej wiktyimizacji. Podstawą badań jest losowa próba, ale także dobrze przygotowane warunki do przeprowadzenia wywiadu, na podstawie odpowiednio skonstruowanych narzędzi wywiadu ze zwróceniem szczególnej uwagi na bezpieczeństwo respondentów i ankietowanych.

Pilotaż europejskich badań wiktyimizacyjnych GBV obejmujących również przemoc seksualną był zrealizowany w kilku państwach europejskich, w tym także w Polsce (w 2017 r.) i opierał się na szeroko rozbudowanej części metodologicznej, w tym wieloetapowym szkoleniu ankieterek i ankietowanych⁷⁵. W latach 2022–2023 planowana jest realizacja pełnego badania obejmująca w zasadzie wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej. Zagadnienia metodologiczne są przedstawione w podręczniku (Manualu) i obejmują zarówno kwestionariusz badań, jak i szereg istotnych zagadnień związanych ze szkoleniem ankietowanych, w tym właściwą reakcją na niekiedy nietypowe zachowania respondentów, jak i zwróceniem uwagi m.in. na bezpieczeństwo własne oraz osób ankietowanych⁷⁶.

Biorąc pod uwagę omówiony we wcześniejszych rozważaniach problem stygmatyzacji i wtórnej wiktyimizacji ofiar przestępstw seksualnych wynikający z funkcjonowania rejestru sprawców przestępstw seksualnych wydaje się, że to właśnie w tym obszarze w szczególności sposób ujawniła się w ostatnim czasie w Polsce konieczność prowadzenia regularnych badań. W tym także badań wiktyimizacyjnych i innych analiz związanych z praktyczną oceną rozwiązań zawartych w ustawie z 2016 r. Projektując takie badania, szczególną uwagę należy zwrócić na odpowiednie zabezpieczenie osób nieletnich będących ofiarami przemocy seksualnej. Jednocześnie odpowiednią ochroną należy objąć także nieletnich, którzy dopuścili się czynów karalnych o charakterze seksualnym, z uwagi na konsekwencje stygmatyzacji ich dalszego życia, które wiążą się z umieszczeniem ich danych w rejestrze.

Należy zatem z całą mocą podkreślić, że do podstawowych zadań organów państwa należy odpowiednia ochrona w stosowaniu, a w szczególności wprowadzaniu wszelkich prawnych (prawnokarnych) przepisów czy rozwiązań (jakim jest np. rejestr sprawców przestępstw seksualnych). Badania wiktyimizacyjne bowiem dobitnie pokazują, że obawa przed ujawnieniem przemocy seksualnej powstrzymuje ofiary przed zgłaszaniem takich przypadków organom ścigania, co ma bardzo istotny wpływ na ich dalsze życie. Jeśli ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie rejestru, to powinien uregulować to w taki sposób, aby nie stał się kolejnym czynnikiem zniechęcającym ofiary przemocy seksualnej do zgłaszania jej organom ścigania.

Bibliografia

Literatura:

- Druk VIII.189, *Przeciwdziałanie zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym* – tekst ustawy wraz uzasadnieniem, s. 16, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].
- Druk sejmowy nr 2183/IX, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2183> [dostęp: 12.01.2023].

75 B. Gruszczyńska, A. Więcek-Durańska, *Europejskie badanie przemocy uwarunkowanej płcią (GBV) – zagadnienia metodologiczne badań pilotażowych*, „Biuletyn Kryminologiczny” 2019, nr 26.

76 *Methodological manual for the EU survey on gender-based violence against women and other forms of inter-personal violence (EU-GBV)*, 2021 edition, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/wdn-20211004-1> [dostęp: 12.01.2023].

- Jones T., Newburn T., *Policy convergence, politics and comparative penal reform: Sex offender notification schemes in the USA and UK*, „Punishment & Society” 2013, t. 15, nr 5.
- Gardocki L., *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1990.
- Giezek J. (red.), *Kodeks Karny. Część szczególna. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].
- Górecki P., Konarska-Wrzosek V., *Postępowanie w sprawach nieletnich. Komentarz*, wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].
- Gromek K., *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2001.
- Gruszczyńska B., *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawnokryminologiczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2007
- Gruszczyńska B., Więcek-Durańska A., *Europejskie badanie przemocy uwarunkowanej płcią (GBV) – zagadnienia metodologiczne badań pilotażowych*, „Biuletyn Kryminologiczny” 2019, nr 26.
- Heiskanen M., *Violence against woman and Victimization situations according to the ICVS, in Crime Victimization in comparative perspective. Results from the International Crime Victim Survey, 1989–2000*, Boom Juridische uitgevers, Den Haag 2002.
- Johnson H., Ollus N., Nevala S., *Violence against women, An international perspective*, Springer, HEUNI 2008.
- Konarska-Wrzosek V., *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- McAlinden A.M., *The governance of sexual offending across Europe: Penal policies, political economies and the institutionalization of risk*, „Punishment & Society” 2012, vol. 14, nr 2.
- Mierzwińska-Lorencka J., *Rejestr sprawców przestępstw seksualnych. Uwagi na tle ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym*, „Studia Prawnicze” 2016, nr 4(208).
- Morawska A., *Strategie postępowania ze sprawcami przestępstw seksualnych wobec dzieci na przykładzie wybranych krajów*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka”, 2004, t. 3, nr 2.
- Morawski L., *Wykładania w orzecznictwie sądów*, TNOiK, Toruń 2002.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Wolters Kluwer, Warszawa 2023, sip.lex.pl.
- Pfeiffer Ch., Windzio M., Kleimann M., *Media Use and its Impacts on Crime Perception, Sentencing Attitudes and Crime Policy*, „European Journal of Criminology” 2005, t. 2, nr 3.
- Postanowienie SN z 22.06.1999, I KZP 19/99, OSNKW 1999/7-8/42, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].
- Pratt J., *Penal populism and the contemporary role of punishment* [w:] T. Anthony, C. Cunneen (red.), *The Critical Criminology Companion*, Hawkins Press, Leichhardt 2008.
- Švedas G., *Podstawy i tendencje polityki karnej w Republice Litewskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wileńskiego, Wilno 2006.
- Tokarczyk D., *Przestępstwa i wykroczenia związane z zatrudnieniem. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, sip.lex.pl [dostęp: 12.01.2023].
- Tonry M., *Determinants of Penal Policies*, „Crime and Justice” 2007, t. 36, nr 1.
- Warylewski J., *Rozmiar, dynamika i struktura przestępczości seksualnej w Polsce w latach 1989–2017*, „Gdańskie Studia Prawnicze”, 2019, nr 2.
- Witkowska-Rozpara K., *„Postulaty kryminologiczne” oraz symbolizm prawny w polskiej polityce karnej* [w:] I. Sepiolo (red.), *Interdyscyplinarność badań w naukach penalnych*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Wolska-Bagińska A., *Ochrona praw i wolności nieletniego a rejestr sprawców przestępstw seksualnych*, „Palestra” 2018, nr 9.
- Wróbel W., *Czy powrót do racjonalizmu? Projekty nowelizacji Kodeksu karnego w perspektywie zmian dokonywanych w prawie karnym w latach 2005–2007* [w:] Z. Sienkiewicz, R. Kokot (red.), *Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego, Szklarska Poręba, 24–27 września 2008 r.*, Kolonia Limited, Wrocław 2009.

Akty prawne:

- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 1982 Nr 35 poz. 228 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997 Nr 88 poz. 553 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2005 Nr 163 poz. 1363).
- Ustawa z dnia 24 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2008 Nr 214 poz. 1344).
- Ustawa z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009 Nr 206 poz. 1589).
- Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. 2014 poz. 24),
- Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014 poz. 538).
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015 poz. 396).
- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym (Dz.U. 2016 poz. 862 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2017 poz. 773).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 (Dz.U. 2019 poz. 1820 ze zm.).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2022 poz. 1700).
- Ustawa z dnia 7 lipca 2022 o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2022 poz. 2600 ze zm.).

Netografia:

- 14-latek wysłał koleżankom SMS-a z linkiem do pornografii – trafił do „rejstru pedofilów”. RPO wniósł, by sąd go z niego usunął (EDIT: sąd uwzględnił wniosek), komunikat z dnia 15.03.2021, edytowany w dniu 22.04.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/14-latek-za-smsa-trafil-do-rejstru-pedofil%C3%B3w-rpo-wnosi-o-wykreslenie> [dostęp: 12.01.2023].
- 16-latka w „rejestrze pedofilów”. RPO ma wątpliwości, czy powinny być w nim dzieci, komunikat z dnia 16.04.2019, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/16-latka-w-%E2%80%9Erejestrze-pedofilow%E2%80%9D-rpo-ma-watpliwosci-i-20pisze-do-premiera> [dostęp: 12.01.2023].
- Levenson J., Tewksbury R., *Collateral Damage: Family Members of Registered Sex Offenders*, „American Journal of Criminal Justice” 2009, nr 34(1), https://www.researchgate.net/publication/226463284_Collateral_Damage_Family_Members_of_Registered_Sex_Offenders [dostęp: 12.01.2023].
- Methodological manual for the EU survey on gender-based violence against women and other forms of interpersonal violence (EU-GBV)*, 2021 edition, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/wdn-20211004-1> [dostęp: 12.01.2023].
- Następny nastolatek w „rejestrze pedofilów”*. Interwencja prawna RPO [skuteczna], komunikat z dnia 29.03.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/nastepny-nastolatek-w-rejestrze-pedofilow-interwencja-rpo> [dostęp: 12.01.2023].

- Nastolatek trafił do „rejestru pedofilów”*. Kolejna interwencja prawna RPO, komunikat z dnia 26.04.2021, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/nastolatek-rejestr-pedofilow-interwencja-prawna-rpo> [dostęp: 12.01.2023].
- Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,26.html> [dostęp: 12.01.2023].
- Pismo RPO do Przewodniczącego Podkomisji Nadzwyczajnej ds. rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym z dnia 24 lutego 2016 r., nr VII.501.8.2016.AG, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/WG_ws_rejestru_sprawcow_przestepstw_na_tle_seksualnym.pdf [dostęp: 12.01.2023].
- Prawomocne orzeczenia wobec nieletnich wg czynów karalnych i płci*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,25.html> [dostęp: 12.01.2023].
- Przestępstwa ogółem wg jednostek podziału administracyjnego kraju – przestępstwa stwierdzone, przestępstwa wykryte, % wykrycia (1999–2021)*, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/121940,Przestepstwa-ogolem.html> [dostęp: 12.01.2023].
- Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (197–205)*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-6> [dostęp: 12.01.2023].
- RPO do Ministra Sprawiedliwości: „rejestr pedofilów” uderza w niewinnych członków rodzin sprawców. Są już pierwsze takie przypadki, komunikat z dnia 23.02.2018, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/Bodnar-do-Ziobry-rejestr-pedofilow-uderza-w-niewinnych> [dostęp: 12.01.2023].
- RPO wniósł, aby sąd wykreślił nastolatka z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, komunikat z dnia 31.08.2020, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wykreslic-nastolatka-z-rejestru-sprawcow-przestepstw-na-tle-seksualnym> [dostęp: 12.01.2023].
- RPO: wykreślić nieletniego z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, komunikat z dnia 7.10.2019, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wykre%C5%9Blic-nieletniego-z-rejestru-sprawcow-przestepstw-na-tle-seksualnym> [dostęp: 12.01.2023].
- Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli – wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008–2020*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2853,43.html> [dostęp: 12.01.2023].
- Stanowisko Prokuratora Generalnego złożone w trakcie prac sejmowych (druk sejmowy nr 189/VIII kadencja) <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/26ACD8C94F6DA52BC1257F4700371EBB/%24File/189-001.pdf> [dostęp: 12.01.2023].
- Zawadka G., *Policja częściej demaskuje pedofilów*, „Rzeczpospolita”, wydanie internetowe, 18.02.2019, <https://www.rp.pl/przestepczosc/art1479291-policja-czesciej-demaskuje-pedofilow> [dostęp: 12.01.2023].